

604 05

Зок-2
1844

Белл

Чытайце ў нумары:

Чакае світання чала-
век ● І вечны бой!
● Плён творчай пра-
цы ● Сталасць ма-
стака ● Апавяданне
„Дзень добры, док-
тар!“

**работніца
і сялянка**

2

1971

Вялікую дапамогу працаўнікам сяла аказвае калектыў Мінскага ордэна Леніна трактарнага завода.
На здымку: перадавая электраабмотчыца электрацэха камсамолка Святлана Бельская за рамонтам электраматораў для падшэфных калгасаў.
Фота Ул. Лупейкі. (БЕЛТА).

Супрацоўнікі навукова-даследчага Інстытута агульнай і неарганічнай хіміі Акадэміі навук БССР Уладзімір Рыбалкін і Вера Карабанава ў лабараторыі цвёрдасплаўных рэакцый.

СА СВЯТАМ,

Ёсць у мяне любімы сувенір: каляровая паштоўка з аўтографам першай у свеце жанчыны-касманаўта Валянціны Церашковай. У тыя дні ў Маскве працаваў Сусветны кангрэс жанчын. На адным з пасяджэнняў у залу ўвайшла стройная, тонкая дзяўчына, зусім звычайная на першы погляд. Але гэта толькі на першы погляд. Якую смеласць, сілу волі павінна была мець яна, каб падняцца ў космас! Валя выступала на кангрэсе і расказвала пра свой палёт, расказвала, якой прыгожай выглядае з касмічнай прасто-

ДАРАГІЯ

ры наша планета Зямля. А я слухала яе і думала аб характэры людзей, што жывуць у нашай краіне... Міжвольна ўспаміналася мінулае, усплывалі параўнанні, і ад гэтага яшчэ больш цудоўным уяўляўся наш сённяшні дзень.

Побач са мною сядзела хударлявая жанчына з удумлівымі шэрымі вачыма, апранутая ў чорны касцюм з бялюжкай блузкай. Ганна Іванаўна Шчацініна, капітан дальняга плавання... Кажуць людзі: не паспее, бывала, прышвартавацца карабель у замежнай гавані, далёка ад роднае краіны, як нецярплівы натоўп уздымаецца па трапу, каб

СЯБРОЎКІ!

на свае вочы пабачыць савецкую жанчыну-капітана... Я глядзела на яе і думала: няма тых прафесій, якія былі б не пад сілу савецкай жанчыне. Грунтоўныя веды, смеласць і вынаходлівасць, уменне стаць на чале мужчынскага калектыву і заваяваць аўтарытэт — усе гэтыя якасці так удала праявіліся ў гэтай жанчыне толькі ва ўмовах Савецкай улады. Толькі пры нашым сацыялістычным ладзе вырастаюць у людзей такія моцныя і дужыя крылы.

У час майго дзяцінства прадметам зайздрасці ўсяго рабочага пасёлка была дзяўчына-настаўніца пачатковай школы: ёй адной пашчасціла скончыць гімназію. Недасягальная вышыня! Мадэрні нашы працавалі кухаркамі, чорнарабочымі, наймічкамі ў багаццяў, і для іх наглуха закрыты былі шляхі да ведаў і грамадзянскіх правоў. Так і жылі ў цемры і нястачах, у заўсёдных клопатах аб кавалку хлеба, не маючы магчымасці вучыць сваіх дзяцей. І не ведалі, як дамагчыся лепшай долі, аж пакуль Уладзімір Ільіч Ленін, партыя бальшавікоў не раскрылі шляхоўдарог і не павялі працоўныя масы на барацьбу.

Гісторыя захавала для нас, для будучых пакаленняў дарагія імёны тых, хто, не шкадуючы жыцця, змагаўся супраць царызму, за шчасце людское, за разняволенне жанчыны. Назавем толькі некаторыя з іх: Надзея Канстанцінаўна Крупская, Марыя Ільінічна і Анна Ільінічна Ульянавы, Марыя Фёдораўна Андрэева, Інеса Арманд, Аляксандра Міхайлаўна Калантай... Яны аддалі свае сілы, розум і сэрца барацьбе за наш светлы сённяшні дзень.

Жанчыны разам з мужчынамі ішлі на барыкады, выходзілі на дэманстрацыі, удзельнічалі ў забастоўках, ішлі па сібірскім тракце на катаргу. Работніцы віцебскай фабрыкі «Дзвіна» ў час забастоўкі завязалі ў мяшку ненавіснага фабрыканта і вывезлі за вароты, на сметнік. Жорсткая справа паліцыі над забастоўшчыкамі не зламала волі работніц. Ні катаванні, ні турмы не прымусілі іх скарыцца. Жанчыны былой царскай ускраіны — Беларусі — разам з братамі, мужамі і бацькамі актыўна змагаліся за перамогу Кастрычніцкай рэвалюцыі. А ў гады грамадзянскай вайны абаранялі заваёвы Кастрычніка.

Пасля доўгіх цяжкіх баёў з унутранай і знешняй контррэвалюцыяй настала перамога. З вялікай прагай, як змучаны чалавек цягнецца ў гарачы дзень да крыніцы, каб глынуць сцюдзёнай вады, так імкнуліся разняволеныя жанчыны да кнігі і ведаў. Дочкі былых кухарак авалодалі складанымі прафесіямі, падняліся да высокіх пасадаў, лепшыя з лепшых сталі членамі ўрада.

Наша рэспубліка справядліва ганарыцца шырокім удзелам жанчын у Вялікай Айчыннай вайне. Былі яны бясстрашнымі лётчыцамі, танкістамі, снайперамі і сувязі-

Ба 4699

Навагрудскае прафесіянальна-тэхнічнае вучылішча механізацыі сельскай гаспадаркі.

На здымку: будучыя механізатары камсамолкі Ірына Рагачэвіч з калгаса «Чырвоная Зорка» Мастоўскага раёна (злева), Нацарына Бялініс з калгаса «Вялікі Кастрычнік» Навагрудскага раёна і Галіна Ількевіч з калгаса «Перамога» Гродзенскага раёна вывучаюць будову трактара.

Фота Ул. Лупейкі. (БЕЛТА).

Зоя Феліксаўна Наўроцкая — на-стаўніца пачатковых класаў 111-й мінскай школы. Яна вучыцца на вячэрнім аддзяленні матэматычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ул. І. Леніна.

Фота М. Амелчанкі.

5а 4699

стамі, разведчыцамі, урачамі, санітаркамі. Былі мужнымі падпольшчыцамі і партызанкамі, адвагай і мужнасцю сваёй здзіўлялі свет. Я памятаю, як на адной з канферэнцый прыхільнікаў міру ў Маскве выступала наша Арыядна Іванаўна Казей. Вялікая зала Дома Саюзаў заціхла, прымоўкла, баючыся прапусціць хоць адно слова прамоўцы. І ўрэшце прагучаў гом апладысментаў. Людзі стоячы доўга апладзіравалі моцнай духам беларускай жанчыне.

Мужных і смелых, адданных сваёй Радзіме патрыётаў выхавалі савецкія жанчыны-маці... Анастасія Фамінічна Купрыянава. Яна выгадала пяць сыноў. І ўсіх забрала вайна. Чым можна змераць матчына гора! І толькі ўсведамленне, што яе сыны загінулі за шчасце людское, дало сілы Анастасіі Фамінічнае. Іх няма, яе сыноў, але імёны іх будуць жыць вечно.

Вайна пакінула цяжкія раны ў сэрцах савецкіх людзей. Аднак жывым трэба было жыць, аднаўляць разбураную фашыстамі гаспадарку. І тут узяліся за працу ўмелыя жаночыя рукі, рукі муляра і ткачыні, настаўніцы і ўрача, даяркі і палявода, заатэхнікі і інжынера. Адбудоваліся гарады, раслі новыя прадпрыемствы, аснашчаныя складанай тэхнікай, і разам з імі раслі людзі. Цяжка назваць якую-небудзь спецыяльнасць, якой бы не здолелі авалодаць нашы слаўныя жанчыны.

Набліжаецца Міжнародны жаночы дзень. У быт савецкіх людзей гэты дзень увайшоў як светлае радаснае свята. Па радыё, тэлебачанні і ў друку будуць названы імёны самых лепшых, самых паважаных працаўніц гарадоў і вёсак. Як заўсёды, партыя і ўрад у сваім звароце да жанчын павіншуюць іх з поспехамі ў працы і пажадаюць далейшых поспехаў. Святкаванне Міжнароднага жаночага дня адбудзецца сёлета напярэдадні XXIV з'езда Камуністычнай партыі. У гонар вялікай падзеі шмат слаўных падарункаў падрыхтавалі жаночыя рукі. Добрымі справамі сустрэты першы год новай пяцігодкі. Шырока разгарнулася сацыялістычнае спаборніцтва.

У рабоце з'езда прымуць удзел і нашы цудоўныя жанчыны. Кожная з дэлегатак магла б у сваім выступленні паведаміць пра тое вялікае і значнае, што адбылося ў яе асабістым жыцці і ў жыцці яе калектыву, расказаць пра свае далейшыя планы і мары. Расказаць пра новыя гарады, пра новыя фабрыкі і заводы, школы, дзіцячыя сады і яслі, пра адну з самых вялікіх у Еўропе электрастанцый, што вырасла ля возера Лукомль, пра нафたвыя вышкі, разумныя вылічальныя машыны, новыя трактары і аўтамабілі. І пра самае галоўнае — пра нашых працавітых людзей, іх гатоўнасць да выканання задач, якія паставіць чарговы з'езд Камуністычнай партыі, пра наша палымнае

жаданне жыць у міры і дружбе паміж народамі. Як грамадзянкі Краіны Саветаў, як маці, яны пажадаюць жанчынам свету гадаваць сваіх сыноў і дачок для добрых спраў, для шчасця і радасці.

Удзячныя Савецкаму ўраду, жанчыны нашай краіны будуць заўсёды служыць свайму народу і самаадданай працай памнажаць багацці краіны, узімаць яе эканамічную магутнасць — верную гарантыю міру і бяспекі на зямлі.

За шчырую працу, мацярынскі подзвіг у выхаванні дзяцей, за ўсе свае здзяйсненні савецкія жанчыны карыстаюцца вялікай любоўю і павагай у працоўных калектывах, у сем'ях. Дзень 8-е Сакавіка весела і радасна святкуе ўвесь савецкі народ. Самалёты даставяць у гэты дзень з поўдня ўсе кветкі, якія паспеюць расцвісці. Сувязісты прынясуць нашым працаўніцам, радасным маці, ласкавым жонкам, шчаслівым нявестам мільёны паштовак, тэлеграм і пісьмаў, у якіх будуць выказаны самыя пяшчотныя, самыя цёплыя віншаванні.

Са святам вас, дарагія сяброўкі, з Міжнародным жаночым днём!

Аляксандра УС

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

работніца і сялянка № 2

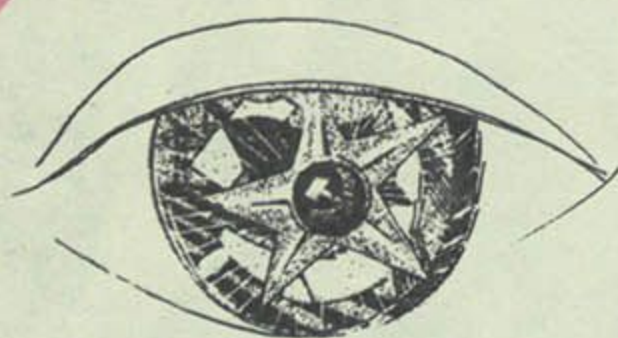
ЛЮТЫ
1971

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПалІТЫЧНЫ І ЛіТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ГОД ВИДАНИЯ СОРАК СЕМЬ
ВИДАНИЕ ЦК КП БЕЛАРУСИ

Выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Канстанцыя БУЙЛО

Слаўлю

«Такім людзям, як Фаіна Шакураўна Арысланава, трэба кожны дзень кветкі дарыць...»

(З размовы з начальнікам ліцейнага цэха № 2 Мінскага ордэна Леніна трактарнага завода Станіславам Мікалаевічам Лабачовым.)

Г ОРАД прычынаецца для новага працоўнага дня. Звоняць першыя трамваі, гудуць аўтамашыны. У вокнах, нібы зорачкі, адзін за адным запальваюцца агні.

Гаманлівы людскі паток падхапіў яе на вуліцы, данёс да прахадной завода. У натоўпе мільгаюць знаёмыя твары.

— Добрай раніцы, Фаіна Шакураўна!

— Добры дзень! — ветлівая ўсмішка ў адказ.

Ліцейны цэх № 2. Арысланава па прывычцы зазірнула на фармоўку: як справы ў стрыжнёўшчыкаў? Потым пайшла на свой участак.

У Фаіны Шакураўны цёмныя валасы, з-пад цёмных броваў уважліва пазіраюць шэрыя, з вясёлай іскрынкай вочы. Ідзем па ўчастку. Яна падрабязна расказвае пра кожную работніцу, хто і якія ўзяў абавязальствы ў гонар XXIV з'езда партыі і як іх выконвае. Вось гэтай чарнавокай дзяўчыне, што стаіць ля пэскастрэльнай машыны, Арысланава калісьці добра-такі дала чосу. За што? А за ляноту. Сяброўкі працуюць, а чарнавокая гультайнічае. Цяпер дзяўчына ў перадавіках ходзіць, першая памочніца майстра. І з той, невысокай, з залацістымі косамі, таксама сур'ёзная размова была. Прыйшла Таня да майстра — і заяву на стол:

— Звальняюся. Надакучыла стрыжні рабіць.

— Надакучыла, кажаш? — Фаіна Шакураўна паглядзела на Таню вузкімі прыжмуранымі вачыма. — Эх, ты! Ды без стрыжняў трактар не збярэш...

І з захапленнем пачала расказваць аб рабоце стрыжнёўшчыкаў. Скончылася гэтая размова Таніным пытаннем:

— Можна, я парву заяву?..

— Добрыя ў нас дзяўчаты, — гаворыць Фаіна Шакураўна. — Гляньце на дошку

Шчодрая,
Шчасце ты мне падарыла,
Ты мне адкрыла шырокія далі.
Сцягам чырвоным мяне атуліла —
Зор пяцікутных мне промні заззялі.
Гордай была ты,
Мужнай была ты!
У горы лютым была ты нязломнай...
Год сорок пята,
Славай крылаты,
Ён перамогай тваёй векапомны.
Кожнаю жылкай з табой я на веки
Звязана крэўна,
Твая назаўсёды.
Покуль не сплюшчу ў сне вечным
павеки,
Слаўлю Радзіму і подзвіг народа.

Марк СМАГАРОВІЧ

Далоні Радзімы

Шумяць збажыной урадлівыя гоні.
Яны прада мной, як Радзімы далоні.
Далоні, якіх адчуваю пяшчоту.
Удзячны я: з іх п'ю і ем у ахвоту.
Мае вы далоні, дзяцінства калыска,
Прад вамі я сёння схіляюся нізка!

паказчыкаў: амаль кожная на 140—150 працэнтаў выконвае заданне. А Марыя Цітавец — на 160.

— Ці шчаслівая вы, Фаіна Шакураўна?

— Аднойчы ў мяне спытаў сусед, — задуменна кажа яна, — у чым шчасце чалавека? Я адказала, што кожны разумее яго па-свойму. «Не, — запярэчыў ён. — Шчасце — гэта калі пашанцавала з жонкай, з мужам». Я не спрачалася: мусіць, у яго дома разлад. А мне здаецца, адказаць на гэтае пытанне можна толькі такімі словамі: «Трэба любіць сваю працу!»

Так, трэба любіць сваю працу, як любіць Фаіна Арысланава. Горача, аддана. Яна не ўмее жыць адно сваёй сям'ёй, сваімі клопатамі, сваім домам, заўсёды імкнецца дапамагчы людзям, шчодро аддае ім свой час. І моладзь побач з ёй, сама таго не заўважаючы, знаходзіць асалоду ў працы. Можна гэта і ёсць адказ на пытанне: як змена стала перадавой?..

Характары людзей, іх душы... Да кожнага чалавека свой падыход патрэбны. І ўсякі раз новы. Вера Тарасава добра

працавала, старанна. Хвалілі яе. І раптам пачала прагульваць, грубіць дарослым. Аднойчы, калі Вера зноў не з'явілася на работу, Арысланава пайшла да яе дадому. Вера ў задуменні сядзела ля акна.

— Што з табой, дачушка? — Фаіна Шакураўна па-мацярынску абняла яе.

— Кепска мне. Хварэю часта. Таму і такая...

Паспагадаць? Пасядзець з дзяўчынай, выслухаць яе скаргі, паўздыхаць разам з ёй, а нарэшце паляпаць па плячы: трымайся, не вешай носа! Калі такая гутарка і здыме боль, то ненадоўга. Арысланава павяла Веру да ўрача, а потым уважліва сачыла за лячэннем, даручала ёй справы, якія адцягвалі ад цяжкіх думак. Часта падыходзіла да дзяўчыны, гутарыла, заахвочвала яе стараннасцю. Потым дабілася пучёўкі ў дом адпачынку. Вясёлая, бадзёрая вярнулася дзяўчына на завод.

— Адчуваю сябе добра. Дзякую, Фаіна Шакураўна!

...Адзін перадавы сталявар вылучае такія галоўныя рысы камуніста, на-

Фаіна Шакураўна Арысланава з дзяўчатамі сваёй камсамольска-маладзёжнай змены.

Фота В. Скуднага.

шага сучасніка: высокая ідэянасць, актыўнасць у працы і грамадскім жыцці, непрымірымасць да безадказнасці і да чужой ідэалогіі, пачуццё новага — асабліва!

Сюды можна смела дадаць чыста арысланаўскую якасць характару: уздзеянне на людзей сілай асабістага прыкладу.

— Шмат чаму я вучуся ў свайго майстра, — гаворыць маладая стрыжнёўшчыца Аляксандра Студзенічкі. — Тонка, прыгожа яна працуе. Добра ведае душу людзей. Справядлівая, патрабавальная. І яшчэ: Арысланава не выстаўляе сваё «я», не саромеецца спытаць пра тое, чаго не ведае. Заўсёды з кнігай, вучыцца.

У дні ленинскай ударнай вахты камсамольска-маладзёжная брыгада Ф. Арысланавай выдала тысячы стрыжняў звыш задання. Цяпер дзяўчаты паставілі перад сабой мэту: заваяваць званне «Калектыў імя XXIV з'езда КПСС». 140—150 працэнтаў нормы — вось іх штодзённая выпрацоўка.

Калектыў змены стараецца эканоміць, берагчы народныя сродкі. Не так даўно стрыжнёвая арматура ў беспарадку вялася на ўчастку. Здаралася, што яе выкідалі разам з адходамі. На вецер ляцелі сотні рублёў. Фаіна Шакураўна ўзняла трывогу. Па яе прапанове правялі сход, і там Арысланава яшчэ раз напамніла пра Письмо ЦК КПСС, Савета Міністраў СССР, ВЦСПС і ЦК ВЛКСМ аб выкарыстанні рэзерваў вытворчасці. Выраслі строга ўлічваць матэрыялы і ўсе віды энергіі. Сёння дзяўчатам ужо не трэба напамінаць, кожная пасля рабочага дня акуратна складае арматуру і дэталі, якія засталіся, сочыць, каб не выдаткоўвалася марна электраэнергія.

Шмат зараз клопатаў у Фаіны Шакураўны. Неўзабаве ўчастак пераходзіць на двухменную работу. Вось і думае майстар, як лепей арганізаваць працу, не зніжаючы тэмпаў. Падвесны канвеер і вертыкальныя сушылы ўстарэлі, працэс работы на іх занадта працаёмкі. Трэба замяніць. Вось каб паставіць тры новыя стрыжнёвыя аўтаматы: прадукцыйнасць працы павялічыцца ў два-тры разы, палепшыцца якасць прадукцыі.

Стрыжнёўшчыкі не чакаюць указанняў «зверху», а самі на месцы вырашаюць многія важныя пытанні. Укладышы блока цыліндраў, напрыклад, вырабляліся ў двухмеснай скрыні. Людзі працавалі сумленна, а дэталей не хапала. Пачалі рабіць укладышы ў трохмеснай скрыні. Прадукцыйнасць працы павысілася ў паўтара раза, знізілася працаёмкасць...

Кожную раніцу разам з тысячамі трактарабудульнікоў спяшаецца на завод Фаіна Шакураўна. Яна думае пра дзяўчат, якія прыйшлі ў слаўныя рады рабочага класа. Яны стануць такімі, якімі хочуць іх бацькі і дзяды. Нямала яшчэ будзе з імі клопату. Але Арысланава не баіцца цяжкасцей. Яна радуецца працы, светлым агням Мінска. Радуецца роднаму заводу. Яна чакае наступнага світаньня.

Ул. ГОЛАД,
супрацоўнік газеты «Трактар».

ПЕРШАЯ ТРАКТАРЫСТКА

У родную вёску Санюкі дзяўчына прыехала на новенькім трактары «ХТЗ». Усе людзі кінуліся з хат за трактарам. Калі лемяхі плуга ўрэзаліся ў глебу і трактар пачаў хутка аддаляцца пад радасны віск басаногіх дзяцей, старыя паважна расцёрлі ў руцэ зямлю, замерылі глыбіню ворыва і здзівіліся:

— Вось якая сіла! Гэтак нават найлепшыя коні кулака Пракопа і самыя лепшыя мужыкі-аратыя не справяцца!

Даўно гэта было. Амаль сорак год назад...

У тыя гады сярод механізатараў Ельскай МТС ішла слава пра трактарыстаў Данілу Антоненку, Юльяна Купрэенку. Ніхто не мог дабіцца гэтай выпрацоўкі. І раптам... Матруна Гарэлька выклікае іх на спаборніцтва. Шмат хто смяяўся з такой навіны.

— Хіба такое дзеўчаня зраўняецца з хлопцамі? У іх жа трактар, як скрыпка ў руках: не гудзе, а іграе...

Цяжка было дзяўчыне. Сама рэгулявала механізмы, даглядала машыну. Трактар працаваў спраўна.

Праз год дырэктар МТС А. М. Башкін (цяпер ён пенсіянер, жыве ў саўгасе «Ельскі») павіншаваў трактарыстку Матруну Гарэльку з першай прэміяй і ўручыў ёй грамату Народнага Камісарыята земляробства БССР. Амаль дзесяць год запар Матруна ішла ў шэрагу першых трактарыстаў раёна...

Потым — вайна. Праводзіўшы мужоў і братоў у армію, увесь цяжар мужчынскай працы жанчыны ўзялі на свае плечы. Фронт набліжаўся. Чыгунка была перарэзана. Мусілі пераганяць трактары сваім ходам на Украіну, у Чарнігаўскую вобласць. Калі трактарысткі на чале з Матрунай вярнуліся ў МТС па другую партыю машын, выбрацца ўжо было немагчыма. Навокал фашысты. Жанчыны ўпотаі разабралі некалькі трактараў, схавалі запчасткі і аграгаты ў зямлю, каб не знайшоў вораг.

У вёсцы Санюкі асталося менш палавіны жыхароў. Многія пайшлі ў партызанскі атрад. Сувязной атрада была і Матруна. А як толькі раён быў вызвалены ад акупантаў, яна прыйшла ў Ельск, на разбураную сядзібу МТС. Падставалі схаваныя дэталі і па вінціку, па болціку пачалі збіраць трактар. Праз некалькі дзён матор працаваў. Колькі было радасці, колькі гонару! Першая ў поле выехала на машыне Матруна Гарэлька.

Потым у МТС з'явілася яшчэ некалькі трактараў. Але іх было мала. А спустошаная зямля патрабавала гаспадарскіх рук. І ўсе працавалі не шкадуючы сіл.

«Трактарам працаваць кругласутачна!» — з такім заклікам звярнуліся Матруна Гарэлька і Павел Лявонаў да механізатараў МТС. Іх падтрымалі. Нялёгка была праца. Не хапала гаручага, запасных частак. Аднаго разу, калі арала ўначы, перагарэлі лямпачкі ў фарах. Замяніць няма чым. Матруна паклала ў бляшанку анучу, наліла газы, прымацавала на

кійку да радыятара і запаліла. Факел свяціў не вельмі ярка, але трактар упэўнена ішоў уздоўж баразны.

А тут яшчэ сямейныя нелады. Муж падаўся на пошукі лёгкага хлеба. Паехаў і... не вярнуўся. Смутак вярэдзіў душу жанчыны. Але яна не скардзілася на свой лёс. Толькі доўгімі ночамі асабліва нарастаў душэўны боль, і Матруна думала пра дачушку Тамару, якую выходзіла цяпер будзе яна адна...

Пятнаццаць год на трактары, дваццаць два — на жывёлагадоўчай ферме. Час ісці на заслужаны адпачынак. Але калі дырэктар саўгаса «Дабрынь» загаварыў з Матрунай Мікалаеўнай пра гэта, яна запярэчыла:

— Прывыкла я на ферме да ўсяго, і да скаціны і да механізмаў. Працую, пакуль сіла ёсць. Ды і цялят шкада. Выгадую, перадам іх, а потым...

Цяпер яна — пенсіянерка.

Але ў летнюю гарачую пару яе сустрэнеш і на ферме і на пашы, а то і каля трактара. Трэба цялятніцы ісці ў адпачынак — Матруна Мікалаеўна падменіць. А калі на ферме ўсе пры сваёй справе — на поле ідзе. Там заўсёды праца ёсць.

Аднойчы, вяртаючыся на ферму, яна ўбачыла магутны «ДТ-54», за якім цягнулася паласа свежай раллі. Падышла, паглядзела на перавернутыя скібы. У многіх месцах наверх ляжаў жоўты пясок, а дзе-нідзе лемяхі шкрабанулі толькі паверхню. Плуг быццам гапака танцаваў. Яна пачакала, пакуль падыдзе трактар.

— Хіба так аруць, сыноч? — сказала яна маладому трактарысту і паказала на вывернуты лемяхамі пясок і незаараны гной. — Тут угнаенні на той свет закопваеш, а вунь там на вецер кідаеш. Злазь, адрэгулуй нармальную глыбіню ворыва.

— Ды што вы, апрача цялят, разумееце, цётка Матруна? Механізацыя гэта!..

Але, зірнуўшы на Матруну Мікалаеўну, хутка выскачыў з кабіны, каб адрэгуляваць глыбіню ворыва.

— Эх, ты, молада-зелена! Памятай, што кожны кавалак хлеба з маслам і сырам, каўбасой і вяндлінай — усё гэта трапляе да цябе на стол з засекаў зямлі. Дык і плаці ёй сумленнай працай!..

Пачырванеўшы ад сораму, трактарыст моўчкі пераступаў з нагі на нагу.

— Прабачце, Матруна Мікалаеўна. Больш такога не будзе.

— Дык вось, сыноч. Зямля голасу не мае, а то ад тваёй работы яна застала б. Глядзі, не памыляйся.

Імя Матруны Мікалаеўны Гарэлькі добра вядома ў Ельскім раёне. Яе — першую трактарыстку раёна, ударніцу даваенных пяцігодак, перадавіка спаборніцтва ў гонар 100-годдзя з дня нараджэння Ул. І. Леніна, ветэрана калгаснай вытворчасці, любяць і паважаюць аднавяскоўцы.

В. РАБЦОУ,
інжынер-механік.

НАША ЛЮБОЎ, НАША ГОРДАСЦЬ

У лютым 1918 года нарадзілася наша армія. Нарадзілася ў жорсткіх баях з інтэрвентамі.

Слаўны шлях прайшла яна, шмат герояў, якіх ведае і любіць народ, вырастала. Перамагла фашызм.

Мы любім сваю армію, ганарымся ёю, верым у яе сілу.

Толькі з кіно, з кніжак многія з нас ведаюць, якая была яна ў тым навалянічным васемнаццатым годзе, — лапцюжная, ледзь узброеная. Але яна аказалася мацнейшай за ўзброеную да зубоў, вымуштраваную армію інтэрвентаў. Яна абараняла заваёвы рэвалюцыі, змагалася за свабоду роднага народа. Цяпер, на парадах, мы бачым, якой моцнай і грознай стала зброя нашай арміі. Вораті баяцца гэтай зброі, баяцца сілы нашай арміі.

А мы працуем спакойна. Наш спакой вартуе Савецкая Армія.

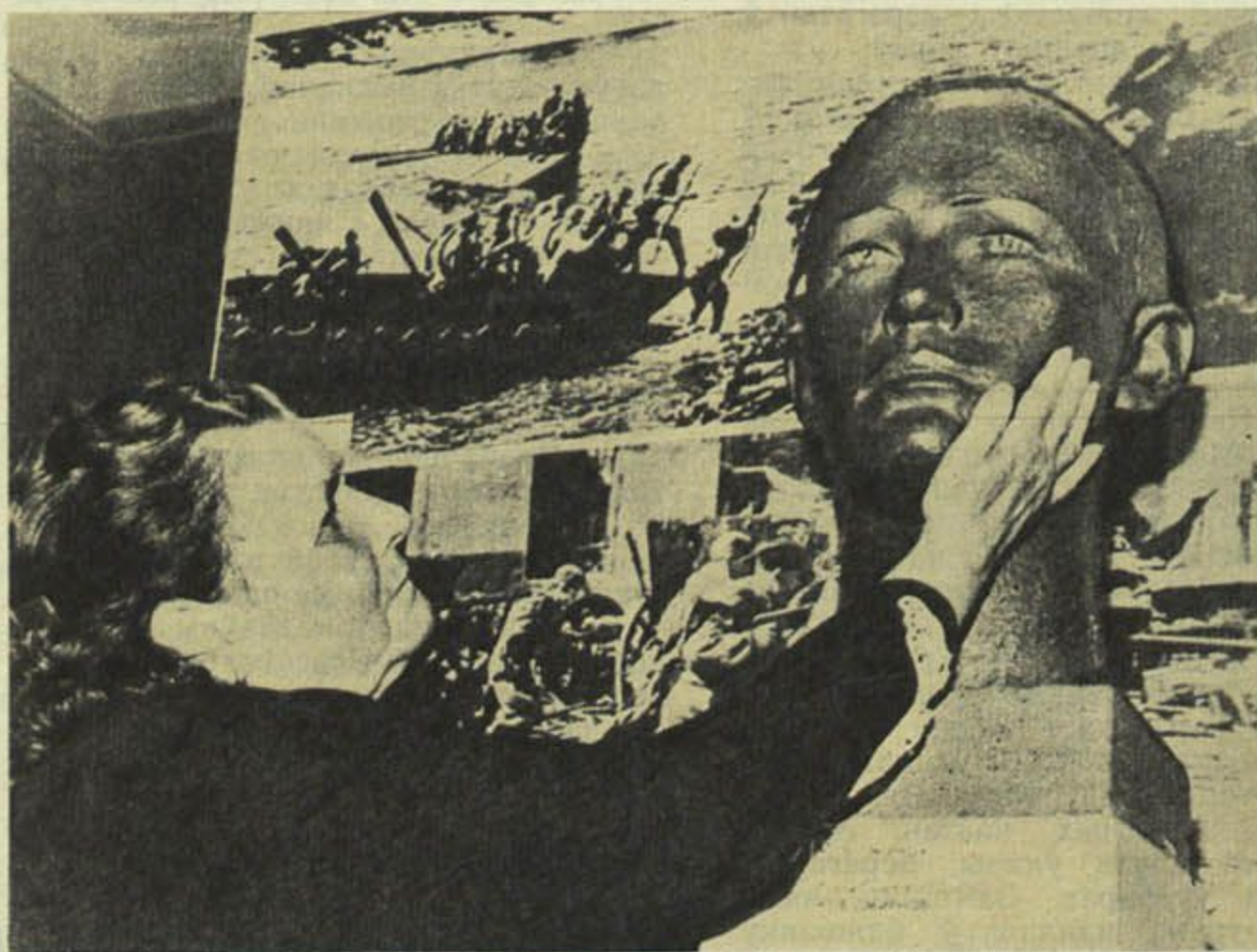

Малады салдат прымае прысягу.

★
Сустрэча з сынам. Марыя
Фёдораўна Смірнова ў
музеі гісторыі Вялікай
Айчынай вайны.

Як табе служыцца?

Фота М. Ягорова.

МАЯ МАЦІ

У куфры, абабітым палоскамі па-
чарнелага жалеза, на дне, у куточку,
маці хавала дакументы: метрыкі, кві-
танцыі, даведкі, два бацькавыя пісь-
мы-трохкутнікі з вайны, тут жа і па-
хавальную—невялічкі аркушык з дру-
каванымі літарамі.

Разам ляжалі і нашы паперы—пах-
вальныя лісты, граматы, дыпламы—са
школы, вайсковыя, камсамольскія,
спартыўныя.

Прыязджаючы дамоў, люблю я пе-
рабіраць усё гэта, углядацца ў фата-
графіі, успамінаць.

На гэты раз сярод знаёмых мне па-
пер ляжаў канверт. Звычайны сіні
канверт, з матчыным прозвішчам, без
штэмпеляў і зваротнага адрасу.

— Мама, што за канверт?

— Прэмію давалі на свята,—вый-
шла з кухні маці.—Дваццаць руб-
лёў,—абыякава, усё роўна як прэмію
даюць кожны дзень, адказала яна.

Але ведаў, добра ведаў я маці і ба-
чыў—ой, не абыякавая падзея гэта.
Мінула з кастрычніцкіх свят, лічы,
два месяцы, а канверт хавае.

— У клубе было?

— Не. У хату прынеслі.

Дванаццаць год не працуе маці.
А пра яе ў калгасе помняць.

...У тую нядзелю ўся вёска выйшла
на сена—луг стракацеў ад белых ка-
сынак і квяцістых плаццяў.

Пад вечар маці зрабілася кепска. Яе
абступілі жанчыны, раіліся, што ра-
біць.

І хоць быў тады далёка я ад свае
вёскі, выразна ўяўляю матчын збя-
лы твар, сарамлівы ад людской увагі
позірк. Праз яе адарваліся людзі ад
працы, трэба яшчэ ехаць у бальніцу
на машыне, якая тут патрэбна...

Паўгода пралажала маці, пад Новы
год прывёз яе старэйшы брат на возе,
худую, нейкую незнаёмую, слабую.
Трымаючы пад руку, давёў да ложка.

Тры гады то ляжала маці ў хаце, то
зноў яе везлі ў бальніцу. Доктары за-
баранілі працаваць. Гіпертанія...

Працавала маці даяркай. З першых
дзён калгаса. Я добра памятаю тыя
дні. Як збіраліся людзі на агульны
сход, як абмяркоўваліся на вуліцы па-
дзеі і чуткі. Многа гаварылі пра пер-
шага камуніста вёскі Пятра Дубіну.
Гэты Пятро і прывёў у адрыву за
садком тры каровы. Тады ж стала маці
даяркай. Я памятаю і сёння тых ка-
роў. Першая—чырвонай масці, ста-
рая. Купілі яе дзесь пад Літвой. Доў-
га разглядалі, калі пасвілася на
ўзмежку, сыходзіліся на тым, што за-
плацілі нядорага, планавалі—куды
ў наступную нядзелю ехаць. Другая
была чорная, звалася Жучкай, ці то з
другім, ці з трэцім целам. Трэцяя—пя-
рэстая, са зламаным рогам, бадлівая.

Можа таму і запамініліся мне пер-
шыя калгасныя каровы, што я бегаў
за імі, ганяў да калодзежа, выцягваў
ведры вады і падліваў у балею, чакаў,
пакуль па чарзе нап'юцца. Першай пі-
ла бадлівая Пярэстая.

Малако ў ведрах прыносілі да нас
у сенцы, злівалі ў малакамер, працэ-
джвалі і ставілі збанкі ў халодную
камору. Раніцой маці здымала лыжкай
смятанку, збірала ў збанок. Калі зба-
нок быў паўнючкі, бралася збіваць
масла.

Рабіла маці і сыры. Падавала сыра-
квашу мне на печ, і я ставіў збанкі ў
рад, пакуль не займалі ўсю чарэнь.
Адтопленое малако вылівалі ў клінкі,
падвешвалі, каб сцякала сыроватка,
прыскалі затым важкімі цаглянамі.

І масла і сыры куплялі аднавяскоў-
цы. Прыходзілі і з іншых вёсак.

Цяпер-то я разумею, які «прыбытак»
быў з той фермы. Але трэба было з
чагосьці пачынаць. І гэта быў пачатак.

Памятаю калгасны статак з сямі-
дзесяці кароў. Стаялі ўжо ў трох су-
седніх адрынах. І даярак было ўжо
больш.

Статак палі там жа, ля нашага ка-
лодзежа. Уздоўж плота выдзёблі з
таўшчэзнай хвой доўгае, вёдзер на
сто, карыта, і каровы пілі з асалодай
халодную ваду.

А што рабілася на падворку! Чор-
на-карычневая грязь, перамяшаная
сотнямі капытоў, расцякалася ад пло-
та да сцен хаты. Прайсці па двары
можна было толькі ў гумавых ботах.

Адно лета пасвіла кароў Маруся,
сястра, разам з Таняй, суседскай дзяў-
чынай. Лета надарылася цяжкае. Даж-
дзю кожны дзень, грывоты. Восень
халодная: зноў дажджы са снегам.
Пахварэлі дзяўчаты. Таня зусім змар-
нела: аказалася, сухоты. Праз год усёй
вёскай хавалі. Маруся адкараскалася.
Мо таму, што часта маці не будзіла яе
раніцой, сама ішла са статкам...

Малако пачалі ўжо вазіць на масла-
завод. Вазіў дзядзька Аляксандр. Спа-
чатку на звычайным возе, потым у спе-
цыяльнай скрыні. Вазіў дзядзька па
два, а то і па тры разы на дзень, толь-
кі мяняў змучанага каня. Адлегласць
немалая—адзінаццаць кіламетраў у
адзін бок.

Цяпер калгас малакавоз мае. І ста-
так—трыста галоў. Прыгожае відо-
вішча—раніцой, як узыхдзе сонца, з
белых будынкаў фермы выходзіць жы-
вёла, расцягваецца ў доўгі шнурок, і
канца няма гэтаму статку.

...Так я сядзеў, успамінаў мінулае,
трымаючы ў руках матчын канверт.

Маці тупала ля печы ў кухні. Вось-
вось павінен прыйсці з фермы брат.
Ён шумна ўваліцца ў хату, моцна
пацісне руку. Следам зойдзе з бярэ-
мам дроў яго жонка. Будзе згатавана
вячэра. З віном. І пальеца гутарка—
успаміны пра дзяцінства, пра ферму,
вайсковыя навіны—хто збіраецца за-
муж, хто ў каго нарадзіўся, хто памёр.
А калі яшчэ прыйдуць суседзі—пра-
цягнецца вячэра за поўнач.

Рыпнулі дзверы ў сенцах. Здаецца,
ідзе брат.

І. ПЯШКО,
настаўнік.

Вёска Лішчыцы,
Гродзенскі раён.

Алег ЛОЙКА

Прызнанне

Не глядзіце здзіўлена,
Суседзі, знаёмыя, прахожыя,
На яе,
Не пытайцеся,
Што ў ёй прыгожае,
Чаму так яе
ўслаўляю!..

Вы ж не можаце, пакуль я живу,
Стаць на маё месца,
Бачыць яе маімі вачыма,
Ведаць, што ёсць у ёй,
Што ў ёй толькі для мяне живе,
Толькі перада мной адкрываецца,
Бо яна мяне
кахае!..

Калі вы не бачыце такой красы
У сваіх нарачоных, жонках, каханках,
Я вам не зайздросчу:
Вы не ведалі, не ведаеце і не будзеце
ведаць

Любасці кожнай жылкі,
кожнай радзімкі,
кожнай маршчынкі
каханай!..

У найвялікшым страху
Магамет маліўся алаху,
Баючыся, нібы абразы,
Быць жанчынай...
А вы

ці ні разу
Не жадалі
жанчынай быць!..

Я —
жадаў, калі чуў,
Як пад сэрцам у жонкі
Ненароджаная

б'еца
Таямніца жыцця!..

Апошні снегу напамін —
Пралеска ўстала бела,
З лясных праталін і лагчын
На сонца выйшла смела.

Нясу яе я чысціню
Без хітрыкаў і лёсткаў,—
І ўсё ізноў, бы ўпершыню,
Ля трапяткіх пялёсткаў:

Шэпт-шархаценне позніх крыг,
Паводкі гулкай жвавасць,
І дотык рук, і губ тваіх —

абветраных —
шаршавасць!..

... I ВЕЧНЫ БОЙ!

Як гэта пачалося? Чаму ад сваіх спраў урача-практыка чалавек бярэ на сваю душу такі клопат, раптам ідзе ў навуку?

— Гэта было... Увогуле гэта вельмі сумная гісторыя. Ці варта расказваць?

— Расказвайце, Антаніна Лаўрэнцеўна. І калі гэтая гісторыя і сапраўды будзе «вельмі сумная», няхай даруе нам з вамі сёння чытач. Навука наогул не для забаў і веселасці!

— Яго прывяла да мяне маці. Ён быў высокі, стройны, зусім яшчэ малады хлопец. Прыгожы і здаровы з выгляду. Першыя ледзь прыкметныя сімптомы хваробы магло заўважыць толькі вока спецыяліста. І вока любячай маці. Бада яшчэ толькі-толькі дакранулася да чалавека. І якая бада! Рассеяны склероз... Гэта яго сімптомы я ўбачыла пасля ўважлівага і доўгага агляду.

Ведаеце, я вельмі люблю жыццё. Люблю ўсё здаровае, радаснае, прыгожае. Я сама тады была яшчэ зусім маладая, а гэты хлопец бадай што мой аднагодак, і быў ён такі, ну, словам, што захахацца ў яго па-жаночку можна было. І сказаць толькі, што сэрца захлыналася ад жалю, калі я ўявіла сабе яго далейшы лёс, — гэта яшчэ нічога не скажаць...

У юнака была нявеста. Крыху пазней яна таксама прыходзіла да мяне парайца, ці можна ёй выходзіць за яго замуж. Вырашаць такія праблемы — уяўляеце, як гэта лёгка?! Але ж так хацелася, каб хоць крышку радасці прыйшлося на долю чалавека, перш чым... Перш чым пацягнуцца для яго адзін за адным гады, дзесяткі гадоў, пакутлівыя і аднастайныя, як бальнічныя ложка.

— Значыць, ад таго выпадку?...

— Можна, ад таго... Можна, наогул накіпела ўжо злосць на гэтую праклятую хваробу. Наваліцца, як гром з яснага неба, — што? чаму? адкуль? — ніхто не ведае. І пераважна накідаецца на маладых, калі ўсё жыццё чалавека, вось як у гэтага юнака, лётчыка Лёні, абяцае толькі радасць ды

шчасце. Хіба ж можна яе не ненавідзець! Ночы не спіш, усё думаеш і думаеш: адкуль бярэцца?!

Амаль тыдзень пахадзіўшы, як цень (гэта мы так жартавалі), за Антанінай Леановіч, я разумею, што зусім не ў яе характары было б заплакаць, напрыклад, ад свайго бяссілля, ці апусціць рукі і змірыцца («сто гадоў» б'юцца вучоныя над гэтай хваробай і адступаюць...). Ці зняцца, як раілі ёй настойліва калегі, «радыкулітам: тэм, прынамсі, усё прасцей». Не яна першая і, мабыць, не апошняя адчувала такую нянавісць да гэтай хваробы. І раней былі людзі, якія браліся сказаць сваё слова ў навуцы, збіраліся абараняць на гэтую тэму дысертацыю і... чамусьці адступілі. Амаль безнадзейнай у вучоным свеце лічылася гэтая справа, вось што. І толькі, мабыць, адзін прафесар Маркаў, адзін з вялікага кола вучоных людзей, няспынна і нязменна верыў: калі-небудзь, кім-небудзь — «можа я не дажыву да гэтага, вось вы ўбачыце — рассеяны склероз будзе пераможаны». Веру сваю ён перадаў вучаніцы, вось гэтай жанчыне, з якой я зараз размаўляю, Антаніне Лаўрэнцеўне Леановіч, адной з самых маладых у нашай краіне дактароў медыцынскіх навук. І ў гэтыя дні, убачыўшы на свае вочы людзей, якія дзесяткі гадоў прыкаваны да ложкаў, зразумела я: адна толькі вера ў перамогу над такім моцным і страшным ворагам, адна толькі вера ў гэта — ёсць ужо мужнасць! Бо калі адступіцца адзін, апусціць рукі другі — ці знойдзецца трэці?

Ні мы, журналісты, ні пісьменнікі, ні мастакі ніколі не шкадавалі ні фарбаў, ні слоў, каб перадаць прыгажосць і веліч працы вучоных. Але часцей за ўсё гэта было тады, калі на долю вучоных выпадалі ўдачы, адкрыцці. І сціпла ўсе разам маўчалі, пакуль не наставаў час трубіць у фанфары. Дык вось, сёння ніякіх «фанфар» яшчэ не будзе. Вучоны-даследчык яшчэ ў дарозе, і шлях яго цяжкі і камяністы, як шлях кожнага

сур'ёзнага вучонага, калі ён як у вір з галавою кідаецца ў праблему, што «сто гадоў» лічылася безнадзейнай. Ён не дазваляе сабе нават марыць, што канчатковае адкрыццё таямніцы выдасца менавіта на яго долю: ён толькі пакуль што ў меру сіл сваіх і таленту скідае з дарогі каменні, каб лягчэй было прайсці іншым.

Ад лётчыка, якога звалі Лёня, ад таго выпадку ці ад многіх іншых, ад вострага болю за сённяшняе бяссілле і веры ў заўтрашнюю сілу чалавечага розуму і — будзем шчырымі — веры ў свае здольнасці, пайшоў чалавек у навуку... Першы крок, кандыдацкая дысертацыя. Невысокая, з дзязочай постацю, з кароткай хлапечай стрыжкай, Антаніна Лаўрэнцеўна і сёння яшчэ вельмі мала адпавядае нашаму традыцыйнаму ўяўленню аб жанчыне-вучоным. А тады, калі ёй толькі мінула трыццаць, пэўна, выглядала яна зусім-зусім юнай. Стаяла на кафедры, абараняючы сваю дысертацыю, сваё права на далейшы навуковы пошук, стаяла перад вачыма сталых вучоных з імёнамі і званнямі, як малады баец перад ветаэранамі.

— Рассеяны склероз... Ты ведаеш, на што ідзеш? — маглі б запытаць у яе ветаэраны.

— Ведаю, — магла б адказаць яна.

— Ведаеш, што не будзе табе ні дня, ні ночы спакою, — такая тэма патрабуе чалавека цалкам? Што будзе на тваім шляху трывогі і расчараванні... Рассеяны склероз такая ж загадка прыроды, як рак. Пакуль што не пастаўлены залаты помнік таму, хто перамог рак, хоць тысячы вучоных усяго свету ў самых дасканалых лабараторыях дзесяткі гадоў працуюць над гэтай праблемай. Што зробіш ты?

— Зраблю, што магу. Не дзеля «залатых помнікаў»...

Гэта яшчэ не было новае слова ў навуцы, яе кандыдацкая дысертацыя. Але ўпершыню з'явілася класіфікацыя разнавіднасцей хваробы, былі дасканала апісаны сімптомы яе, — словам, было ўсё, што патрэбна для правільнай дыягностыкі. І гэта мела вялі-

кую каштоўнасць для ўрачоў-практыкаў. Уявіце, што гэта значыць — зрабіць памылку ў дыягназе, лячыць, напрыклад, чалавека ад таго ж рассеянага склерозу, калі ў яго іншая хвароба, якая патрабуе тэрміновага хірургічнага ўмяшання?

Але не будзем занадта ўнікаць у справы, якія нам, недасведчаным, зразумець не проста. Тым больш, што прафесар Маркаў, свяціла навукі ў галіне нервовых хвароб, вельмі настойліва прасіў мяне: не закранайце надзвычай спецыяльных медыцынскіх тэм у сваім артыкуле. Скажыце лепш, што вось яна, Антаніна Леановіч, дачка старога камуніста, дзяўчынка з рабочай сям'і, такая маладая яшчэ і — вось, бачыце... Доктар навук!

Адзін навуковы зборнік паказвае прафесар, другі. І тут яе артыкул, і там, вось яе манаграфія — бачыце?

Доктарская дысертацыя. Другая, больш высокая, прыступка. Тут павінна быць канчатковае станаўленне вучонага, тут трэба сказаць сваё. Што адкрыла Леановіч? Існавала думка, што рассеяны склероз мае віруснае паходжанне. Прыхільнікі гэтай тэорыі маглі б накіраваць усе навуковыя пошукі ў адным напрамку: шукаць той вірус, які ўзбуджае хваробу, і спосабы барацьбы з ім.

Шэсць гадоў — ад кандыдацкай да доктарскай — і сотні, сотні доследаў на трусах, марскіх свінках, на спецыяльных мадэлях. Назіранні за хворымі і апрацоўка матэрыялаў, якія даюць гісторыі хвароб. Карты, схемы, табліцы... Горы прачытаных кніг... І галоўнае — бясконцы роздум над фактамі, над з'явамі. І ўсё гэта без спецыяльна абсталяванай лабараторыі, у звычайнай абласной бальніцы. І вось... нараджаецца новая тэорыя, якую Антаніна Леановіч пераканаўча абгрунтавала ў сваёй дысертацыі. Тэорыя інфекцыйна-алергічнага паходжання рассеянага склерозу. У арганізм чалавека трапляе інфекцыя, якую менавіта гэты арганізм не пераносіць і адказвае цяжкім захворваннем спіннага і галаўнога мозгу.

Я кажу пра гэта, вядома, схематычна, бо нельга тут перадаць усёй сутнасці вялікай навуковай працы, працы, у якой вучоны ўторгся ў таямніцу таямніц, у дзейнасць мозгу.

А цяпер можна і пра біяграфію. Сапраўды, бацька яе Лаўрэнцій Леановіч пачынаў некалі сваё працоўнае жыццё на Барысаўскім шклозаводзе, маці працавала там жа шліфавальшчыцай. Але пакаленне сённяшняе не здзівіш такімі анкетнымі дадзенымі. Радзе тое, што жанчына, наша зямлячка, беларуска, становіцца поплец са свяціламі навукі. Прафесар Леановіч. Яе нядаўна абралі на такую пасаду ў інстытуце ўдасканалення ўрачоў...

Я бачыла яе ў бальнічных палатах. Побач малады ўрач з бланкотам у руцэ. Леановіч кансультуе хворых: «Такі аналіз зрабілі? А такі? Праверце яшчэ раз... Прасачыце... Паспрабуйце такое лячэнне...» Асабліва цяжкіх глядзіць сама. Палатны ўрач з павагай і ўдзячнасцю прымае парады кансультанта... А ў маленькай аўдыторыі інстытута ўдасканалення ўрачоў ужо не адзін, а некалькі дзесяткаў сталых медыкаў, як студэнты, слова ў слова запісваюць лекцыю прафесара кафедры неўрапаталогіі Антаніны Леановіч. Канспекты яны павязуць на свае ўчасткі ў раённыя і абласныя бальніцы, бо таго, што пачулі яны тут, яшчэ не знойдзеш ні ў адным падручніку. Гэта вывады з яе ўласных даследаванняў, яе думкі, ідэі.

А ўвогуле яна такая ж, як і мы з вамі. У выразных, чорных вачах нязгасная (такая ўжо натура) цікавасць да жыцця, да людзей, да «ўсяго прыгожага, здоровага». Хоць кожны дзень выходзіць яна на змаганне са злом. І жыве яна таксама, як і многія з нас, у шумным рабочым прадмесці горада, на Парызанскім праспекце, у малагабарытнай кватэры. І па магазінах з сетачкай ходзіць, як мы з вамі, бо сям'я—двое дзяцей, муж. Але вечарамі ў яе накоі электрычнае святло гасне крыху пазней, чым у нашым доме. Дзень прайшоў, як

заўсёды, — кансультацыі, прыём у паліклініцы. А вечар аддадзены навучы. Зноў пісьмовы стол завалены табліцамі і схемамі. І зноў будзе чалавек думаць, думаць...

Тры жанчыны, тры маладыя вучоныя, дзве з іх — Антаніна Леановіч і Ларыса Старасценка — з абласной бальніцы і Галіна Абрамчык — з Акадэміі навук, атакуюць з усіх бакоў рассеяны склероз, адну з вялікіх загадак прыроды. Гэта ўжо своеасаблівы навуковы цэнтр, прызнаны, дарэчы, вучоным светам за межамі нашай рэспублікі.

Значыць, першыя крокі зроблены. Што далей?

...Сёння, гэта было на майх вачах, прывялі на кансультацыю да Леановіч маладзенькую жанчыну, гадоў ёй дваццаць. Толькі выйшла замуж, нарадзіла дзіця. І... рассеяны склероз? Не, не, і яшчэ раз не! Я бачыла трывогу ў вачах Антаніны Леановіч; яна, увогуле спакойная, стрыманая, на гэты раз асабліва захвалывалася і ўвесь час пра сябе паўтарала: «Вось загадка, вось загадка...»

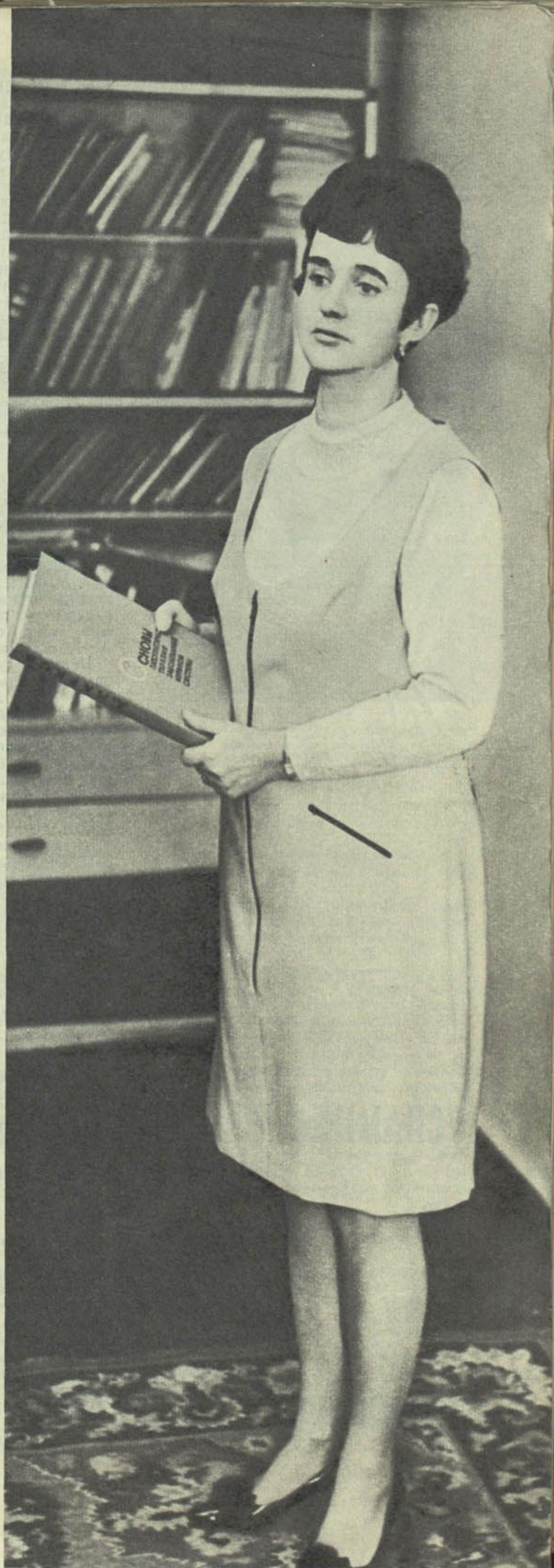
Над чалавекам нависла бяда: думай, доктар! Думай, прафесар! На цябе глядзяць як на бога. Ты прыадчыніла ўжо цяжкія дзверы, зазірнула ў таямніцу прыроды, ведаеш ужо, здаецца, прычыну, якая выклікае хваробу. А як лячыць яе? Многае робіцца, многае. Асцярожна, і толькі на развітанне наша — нельга перабольшваць такія рэчы — Антаніна Лаўрэнцеўна сказала мне, што ёсць ужо і перамогі. Навучыліся не толькі ставіць правільны дыягназ, але і прыпыняць хваробу ў ранняй стадыі. Пошукі метадаў лячэння ідуць усё далей і далей.

— А як... з гэтай жанчынай?

— Здаецца мне, і тут перапынім... Але, разумею, кардынальнага лячэння ўсё яшчэ няма.

Прырода яшчэ не скарылася вучоным тут. У тым ліку не скарылася і ёй. Значыць, вечны бой?

А. УЛАДЗІМІРАВА

УСПАМІНЫ

ПРА

ВЕРУ

8 ХАРУЖУЮ

У ПЕРШЫНЮ мы сустрэліся з Верай Захараўнай Харужай у пачатку 1922 года. Мінскі гарадскі камітэт камсамола накіраваў яе, маладога камуніста, на палітыка-масавую і культурна-асветную работу ў Дом юнацтва імя Карла Лібкнехта. Тут выходзілі асрацелыя, абяздоленыя дзеці і падлеткі — ахвяры імперыялістычнай вайны, нямецкай і беларускай акупацыі. Было іх каля двухсот. Савецкая ўлада выдзеліла Дому юнацтва двухпавярховы каменны будынак і чатыры аднапавярховыя драўляныя дамы. Апрача таго — былыя княжаскія памесці Анопаль, Самавалавічы, Русінавічы, размешчаныя за 20—30 кіламетраў ад Мінска. Тут былі створаны дзіцячыя калоніі — падсобныя гаспадаркі з сельскагаспадарчым ухілам.

Вера Харужая — жвавая, худзенькая, невысокая дзяўчына ў хлапечай гімнасцёрцы, прыйшла працаваць у Дом юнацтва ў цяжкі, складаны, хоць і радасны час. Ва ўсіх выхаванцаў, якія жылі ў Доме юнацтва і калоніях, было аднолькавае гора. Ніхто не распытваў іх пра бацькоў, пра ранейшае жыццё, усе стараліся не напамінаць дзецям пра іх мінулае. Але ў цяжкія хвіліны кожны выхаванец знаходзіў падтрымку, параду, дапамогу ў строгага, але спагадлівага загадчыка А. А. Сакалоўскага, у выхаватэляў.

Першыя гутаркі Веры з выхаванцамі-камунарамі былі аб жыцці і дзейнасці Ул. І. Леніна. З вялікім захапленнем гаварыла яна пра Уладзіміра Ільіча Леніна, пра Надзею Канстанцінаўну Крупскую, пра маці Ільіча — Марыю Аляксандраўну, пра яго сяцёр, братоў, асабліва пра Аляксандра Ільіча Ульянава, які быў пакараны смерцю за ўдзел у замаху на цара. Пасля кожнай гутаркі або лекцыі былі спевы. Песні спявалі часцей за ўсё рэвалюцыйныя: «Інтэрнацыянал», «Замучаны цяжкай няволяй», «Малую гвардыю», «Варшавянку», «Смела, таварышы, у ногу», «Смела, сябры, не трайце бадзёрасць у няроўным баі...»

Як жывую бачым мы перад сабою Веру, яе добрыя шэра-блакітныя ўдумлівыя вочы, светлыя, каратка падстрыжаныя кучаравыя валасы. Пад сціплай, простаей знешнасцю адчуваўся чутлы, душэўны, вялікай сілы волі чалавек. Вера валодала дзівоным талентам пранікаць у запаветныя думкі і пачуцці выхаванцаў. Яна спацігала, хто чым жыве, чым дышае, што думае, і гэта адкрывала ёй доступ у душу кожнага з іх.

Быў сярод выхаванцаў Дома юнацтва свавольны, недысцыплінаваны хлопчык гадоў трынаццаці па прозвішчы Яцюк. Ён усё яшчэ не пакідаў свой стары «промысел» — браць чужое. Усе намаганні выправіць яго былі дарэмныя. Але Веры надзіва хутка ўдалося заваяваць давер'е Яцюка. Хлопчык неяк нечакана для ўсіх зрабіўся больш паслухмяным, кінуў свой «промысел», узяўся за вучобу.

Удалося Веры перавыхаваць заўзятата карцёжніка Казлоўскага. Рассеяны захапленне дзяцей азартнымі гульнямі.

Заўсёды напружана працуючы, Вера ніколі не скардзілася на стомленасць. Успамінаецца такі выпадак.

Над калоніяй Анопаль апускаўся летні духмяны вечар. Воддаль, за лесам, ярка ўспыхвалі маланкі, чуваць былі глухія раскаты грому. На лузе ў гэты час нікога ўжо не было, дзённыя работы закончаны. Пасля вячэры ў клубе калоніі ішоў канцэрт самадзейных артыстаў — выхаванцаў Дома юнацтва, якія прыбылі разам з Верай Харужай з Мінска. З захапленнем слухалі камунары і госці спевакоў Мішу Леановіча і Паўла Целічана.

Раптам неба зацягнулі цяжкія чорныя хмары і навіслі над лугам. А сена ляжала непрыбраная. Трэба скласці ў копы, пакуль не лінуў дождж!

У клубе ціха перадалі па ланцужку распараджэнне дзяжурнага, каб частка камунараў выйшла на тэрміновую ўборку сена. Гэта не скрылася ад уважлівага позірку і слыху Веры. Зараз жа быў аб'яўлен перапынак. Артысты разам з Верай пабеглі на луг. Смех, песні — і неўзабаве ўсё сена было складзена ў копы.

І яшчэ выпадак. Было гэта ўвосень, напярэдадні пятай гадавіны Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі. Дзень сонечны, не па-асенняму цёплы. У калоніі дзяжурныя на кухні гатавалі вячэру ды ў лазні групамі па чарзе мыліся дзеці. Ваду для лазні дзяжурныя з выхавателем бралі ў рэчцы ля млына і вазілі бочкай на двухколцы. Камунары з нецярплівасцю чакалі вячэры: у гэты дзень павінны былі прывезці з Мінска тыднёвы паёк, у тым ліку і самае каштоўнае — хлеб. А яшчэ больш чакалі юбілейнай урачыстасці з дакладам Веры Харужай і канцэртам.

Якая вялікая была радасць, калі, нарэшце, пачулася здалёк знаёмая песня:

Дружно вперед, коммунары,
Час долгожданный настал.
Сброшены цепи насилья,
Свергнут тиран-капитал!..

Раптам прагучаў звонкі голас Веры: «Дзеці, дружна ўперад! За мной!» І ўсе самадзейныя артысты на чале з Верай пабеглі да млына, насустрач камунарам, якія везлі цяжкую бочку з вадою.

А калі з лугоў павеяла прахалодай і над рэчкай спусціўся густы асенні туман, вадой былі забяспечаны і лазня і кухня.

У святочна прыбраным клубе — цішыня, паўзмрок. Над сцэнай у зеляніне і кветках яркі плакат: «Слава Вялікаму Кастрычніку!» Юбілейная ўрачыстасць пачалася. А пасля быў вялікі канцэрт.

...Вясной 1924 года Вера Харужая па яе просьбе была накіравана Камуністычнай партыяй на падпольную работу ў Заходнюю Беларусь. Неўзабаве Вера выехала з Мінска. Ніхто з нас не ведаў, дзе яна. Мы, самі таго не ведаючы, рассталіся з Верай Харужай на доўгія гады.

Усе вельмі сумавалі па ёй, з цёплым, душэўным пачуццём успаміналі яе любімыя словы: «Жыццё бязмежна цудоўнае, а жыццё ў з'яднанні з бацьбой — гэта шчасце».

Н. А. СЕЛЯДЗІЕўСКАЯ,
А. І. СЕЛЯДЗІЕўСкі,
былыя выхаватэлі Дома юнацтва
імя Карла Лібкнехта.

ЛЯСНІК

— Калі вам хто-небудзь скажа, што ляснік — толькі мужчынская прафесія, не верце! — гаворыць ляснічы Гарадоцкага лясгаса Маладзечанскага раёна, — Спашліцеся на прыклад Яўгеніі Аляксандраўны. Гадоў дванаццаць назад, калі памёр ляснік Аляксандр Лантас, прыйшла да нас яго дачка Жэня.

— Дазвольце працягваць бацькаву справу!

Апанавалі сумненні: а што, калі браканьер або самавольны парубшчык уварвецца ноччу ў лес? Хіба справіцца тут дзяўчына? Я ніяк не мог уявіць сабе Жэню лясніком, са стрэльбай-двухстволкай.

А Жэня не адступалася:

— Ды я ж лес як сваіх пяць пальцаў ведаю. Колькі гадоў бацьку дапамагала! Колькі розных дрэў сваімі рукамі пасадзіла і вырастала. Не падвяду, вось убачыце.

І не падвяла. Наадварот, праславіла. Гэта яе «ўладанні», што раскінуліся амаль на 800 гектараў,носяць назву абходу выдатнай якасці — за ўзорны парадак, за высокую прыжывальнасць дрэўцаў, за пільную ахову зялёнага багацця.

У афіцыйных справахздачах сказана скупа: ніводнай самавольнай высечкі, ніводнага пажару ў абходзе Яўгеніі Лантас. А за гэтым — мноства яе сустрач з жыхарамі навакольных вёсак, гутаркі на сходах, папярэджанні, пільны нагляд. Зда-

раліся і паядынкi ў лесе — з браканьерамі, парубшчыкамі. Мужная, прынцыповая, смелая жанчына заўсёды выходзіла пераможцай.

Вось якая яна, ударніца камуністычнай працы, патомная лесаводка Яўгенія Аляксандраўна Лантас.

М. АСАЕВІЧ

Яўгенія Аляксандраўна Лантас — ляснік.

РОДНАЯ

Не было ў Падлессі дзяўчыны спрытнейшай за Соню Лемеш. Усё гарэла ў яе руках. Кіраўнікі калгаса заўважылі такую працавітасць, прапанавалі пайсці на ферму. Так у 1937 годзе Соня стала свінаркай. Працавала заўзята, з душой. Праз два гады яе паслалі ў Маскву, на Усесаюзную сельскагаспадарчую выстаўку.

Дамоў Соф'я Лемеш вярнулася радасная, узрушаная тым, што бачыла і чула ў сталіцы Радзімы, у павільёнах выстаўкі. З новымі сіламі ўзялася за працу. Днём спяшалася на свінаферму, а вечарамі весялілася з дзяўчатамі, песні спявала.

...У тую ноч Соф'я доўга не магла заснуць. Ляжала і думала пра дзяцей Рыгора Лемеша. Вялікае гора іх напаткала — памерла маці. Як цяжка мужчыну з маленькімі дзецьмі: іх жа трэба абмыць, адзець, накарміць. Балюча было на сэрцы дзяўчыны, шкада малых. І вось яна адважылася зайсці ў дом Рыгора Лемеша. Выкупала дзяцей, прыбрала ў хаце. Яны туліліся да яе, удзячныя за клопат. Назаўтра зноў прыйшла, рабіла ўсё, што магла. Аднавяскоўцы гаварылі тады:

— Такая прыгожая, працавітая. Навошта ёй чужыя дзеці? Замуж ураз выйдзе за любога хлопца.

Соф'я не зважала на такія размовы. А калі Рыгор прапанаваў стаць яго жонкай і маці яго дзяцей — згадзілася. Суседзі раілі большых дзяўчынак аддаць сваякам Рыгора. Але Соф'я сказала:

— Сама гадаваць буду!

Дзеці былі чыста аранжыраваны, заўсёды памытыя. У іх дом назаўсёды прыйшла добрая, пяшчотная жанчына.

Ішоў час. Соф'я Пятроўна Лемеш з мужам пераязджае на Каўказ. Тут іх заспела вайна. Нялёгка даваўся сям'і ў чужым краі ў ліхалецце. А тут яшчэ з'явіўся на свет маленькі Гры-

ша... Пасля вайны вярнулася ў Слуцк, пабудаваліся. Сям'я зноў пабольшала — нарадзілася дачка, затым сын, а крыху пазней — зноў дачка.

...Соф'я Пятроўна радавалася свайму лесу. Яе ўцехай былі дзеці. Старэйшыя дачкі пакінулі родны дом, але пісалі цёплыя пісьмы. І раптам гора — памёр муж. Адна гадала малодшых...

Цяпер Соф'я Пятроўна — бабуля, няньчыць унукаў. Да яе ў дом нярэдка збіраюцца ўсе сыны і дачкі. У іх цяпер свае сем'і. Але самага дарагога і блізкага чалавека ніколі нельга забыць. Соф'я Пятроўна ганарыцца сваімі дзецьмі. Самая старэйшая дачка, Ніна Рыгораўна, працуе ў родным калгасе імя Энгельса, Аляксандра — буфетчыца ў слускай школе № 2, ударніца камуністычнай працы. Нюра выйшла замуж і паехала ў Луганск, а Галя скончыла Віцебскі ветэрынарны тэхнікум, працуе ў адным з саўгасаў Талачынскага раёна.

Знайшлі сваё месца ў жыцці і малодшыя дзеці Соф'і Пятроўны. Грыша — механік Слуцкай аўтакалоны, Вера стала калькулятарам у сталовай, Сяргей скончыў вучылішча ў Салігорску і працаваў машыністам горных камбайнаў, а цяпер служыць у Савецкай Арміі. Самая меншая — Таня вучыцца ў школе.

Я праглядаю пісьмы, якія беражліва захоўвае Соф'я Пятроўна. Яны напісаны рознымі почыркамi, у розны час. Але ад іх веет такой цеплынёй, пяшчотай...

Вось пісьмо Галі з Талачынскага раёна. «Соф'я Пятроўна, вы для нас сапраўдная маці. Мы ніколі не называлі вас мачыхай, бо вы родная мамачка...»

...Дзень нараджэння Соф'і Пятроўны адзначылі ўрачыста. Дзеці віншавалі маці, зычылі доўгіх гадоў жыцця.

— А гэта вам, мамачка, наш падарунак, — разам казалі дачкі, падаючы пуховую хустку.

На вачах маці слёзы. Слёзы радасці і шчасця

М. СЯУРУК,

супрацоўнік слускай райгазеты «Шлях Ільіча».

ПЛЕН ТВОРЧАЇ ПРАЦЫ

На стала ляжала тэлеграма: галоўнага заатэхніка саўгаса Лілію Уладзіміраўну Андрэву выклікалі ў Маскву на пленум навукова-тэхнічнага таварыства.

Адразу падумала — не, не паеду. Трэба закончыць гадавую справаздачу, завезці ў Мінск, у трэст саўгасаў. Абарот статка буйной рагатай жывёлы і птушкі на 1971 год таксама трэба прадставіць трэсту. Гэта ў пятніцу. А ў панядзелак заняткі народнага ўніверсітэта сельскагаспадарчых ведаў. Яна — дэкан заатэхнічнага факультэта. Глянула на гадзіннік — не забыцца пазваніць у інстытут ветэрынарыі, напамініць кандыдату ветэрынарных навук Сяргею Мікалаевічу Чараткову, што ў панядзелак яго лекцыя: «Барацьба супраць ялавасці кароў». Каб хаця не забыўся ён, бо збіраўца людзі, слухачы ўніверсітэта — брыгадзіры, ветэрынарныя работнікі, кіраўнікі ферм.

А яшчэ вось-вось павінен даць першую прадукцыю саўгасны малочны завод, які будзе выпускаць малако ў пакетах. І тут трэба прасачыць самой, бо дырэктар саўгаса яшчэ не вярнуўся з адпачынку.

Хоць і трэба было б у Маскву паехаць. Цікава. Але ж дзе часу ўзяць?

Лілія Уладзіміраўна паклала перад сабой папкі — тоўстыя, набухлыя ад розных папер, справаздач, паквартальных планаў, і паглыбілася ў лічбы. Пальцы пацягнуліся да костачак лічылнікаў...

За суседнім сталом таксама сядзела жанчына, перад ёй таксама былі паперы і папкі, на краі стала стаяў арыфмометр, і жанчына час ад часу энергічна круціла яго ручку.

Ужо некалькі дзён старшы эканаміст Беларускага навукова-даследчага інстытута эканомікі і арганізацыі сельскагаспадарчай вытворчасці Алена Іванаўна Дзерэза прыходзіць раніцой сюды, у пакой галоўнага заатэхніка, і лічыць, пераправярае, рыхтуе дакументацыю на прадстаўленне саўгаса шырокім паказам на Вystaўку дасягненняў народнай гаспадаркі ў Маскве.

Сядзяць дзве жанчыны. Перад імі толькі лічбы. А гэтыя лічбы ўвабралі ў сябе, сканцэнтравалі вынікі многіх дзён працы людзей. Разумныя прапановы, якія былі ажыццёўлены і прынеслі ўрэшце вялікі плён. Плён творчай працы.

— Лілія Уладзіміраўна, колькі гектараў адведзена ў саўгасе пад культурную пашу?

— Восемсот.

Назва — і падумала, што адзінаццаць гадоў назад, калі толькі арганізаваўся саўгас на базе некалькіх адсталых калгасаў, спецыялісты раіліся, як узяць гаспадарку. Гаварылі пра культурную шматгадовую пашу, пра сеяныя травы, пра тое, якая выгода пасвіць жывёлу ў загонах на добрай траве, што гэта самы танны корм. І ўсе тады разумелі, што вось так, адразу, за год-два, не зробіш ні тых культурных пашаў, ні тых загонаў, што ўсё гэта — справа будучыні.

І вось яна, колішняя будучыня — сённяшні дзень саўгаса. Цяпер 210 гектараў пашы — заліўныя лугі, разбітыя на 50 загонаў. Тут пасвяцца каровы, маладняк. З вясны да першага снегу цяляткі кормяцца толькі травой. І за суткі прыбываюць па кілаграму. 45 рублёў каштуе саўгасу цэнтрер прывагі цялят. Гэта танна.

Прышоў брыгадзір, прынёс кнігу ўліку штучнага абсемянвання кароў на 1971 год. Узяла кнігу, пагартала, потым, успомніўшы нешта, пачала звяніць у кінапракат Мінска, каб на панядзелак да заняткаў універсітэта прыслалі вучэбны фільм па тэме, якую будуць разбіраць.

— Добра. Дзякую. Прыедзем. Возьмем.

Паклала трубку і зноў набрала нумар, цяпер ужо саўгаснага кінамеханіка.

— Ты ж глядзі, у панядзелак да 16 гадзін, каб фільм ужо быў у тваёй будцы. Дыспетчару дай заяўку на машыну.

Зноў перад вачыма лічбы: двух-, трох-, чатырохзначныя.

Абарот статка... Гэта значыць, трэба ведаць усё: колькі цялятак паявіцца на ферме, колькі пойдзе на папаўненне, на рамонт саўгаснага статка, колькі пойдзе на продаж іншым гаспадаркам. Бо цяляты — племянныя. За селекцыйнай работай на фермах сочыць і адказвае за яе заатэхнік-селекцыянер Лідзія Паўлаўна Лоскутава.

Адчыніліся дзверы, і ў пакой убеглі дзве дзяўчыны, чырвоныя ад марозу.

— Лілія Уладзіміраўна, вы тут! А мы толькі што з Тарасава, з фермы.

— Ну і як, падабаецца?

— Ой, што вы! Адна механізацыя! Толькі кнопкі націскай!

— Ну, то добра, што падабаецца. Вунь стол свабодны, сядайце, Валя і Ніна, ды пішыце свае дзённікі. Потым мне пакажаце. Каб не давялося вам у канцы практыкі адразу за ўвесь месяц пісаць.

Дзяўчаты сціхлі, селі за стол і ў вучнёўскіх сшытках, яшчэ вучнёўскімі почыркамі пачалі пісаць, што бачылі, што рабілі яны, практыканты Смілавіцкага зааветтэхнікума, на ферме буйной рагатай жывёлы ў вёсцы Тарасава.

Лілія Уладзіміраўна глядзела на іх і думала, што вось цяпер у саўгас прыязджаюць студэнты вучыцца працаваць, і экскурсіі прыязджаюць з іншых саўгасаў, бо ёсць што паглядзець. А быў час, калі кіраўніцтва саўгаса ўбачыла — ведаў не хапае. Трэба вучыцца. Усім. Пачыналася вялікая механізацыя гаспадаркі. Трэба было навучыць людзей кіраваць машынамі, механізмамі. І вось тады, адразу пасля XXIII з'езда партыі, за вучобу селі ўсе. Тады і нарадзіўся народны ўніверсітэт сельскагаспадарчых ведаў на грамадскіх асновах. Дэкан факультэта — гэта партыйнае даручэнне галоўнага заатэхніка.

Цяпер з універсітэтам звязана ўсё жыццё саўгаса. На заняткі ідуць, да іх рыхтуюцца, бо потым тое, што пачулі на лек-

Стрэлка паказвае тэмпературу пастэрызацыі малака. Леанід Чэркас — механік малочнага заводу, Ніна Гулева — лабарантна.

Зараз пойдучь пакеты з малаком. Наладчык Эдуард Жураўскі робіць апошнюю праверку.

Заняткі народнага ўніверсітэта
вядзе кандыдат ветэрынарных
наук Сяргей Мікалаевіч Ча-
раткоў. Побач з ім — Лілія Ула-
дзіміраўна Андрэева.

Фота Ул. Вяхоткі.

цыі, што ўбачылі, загадчыкі ферм раскажуць даяркам, птуш-
ніцам, даглядчыкам.

Дасягненні навукі тут жа ўкараняюцца ў вытворчасць. А вы-
нікі?

— На сто гектараў угоддзяў 977 цэнтнераў атрымалі ма-
лака?

Лілія Уладзіміраўна кажа: «Не». Алена Іванаўна здзіў-
лена: няўжо менш?

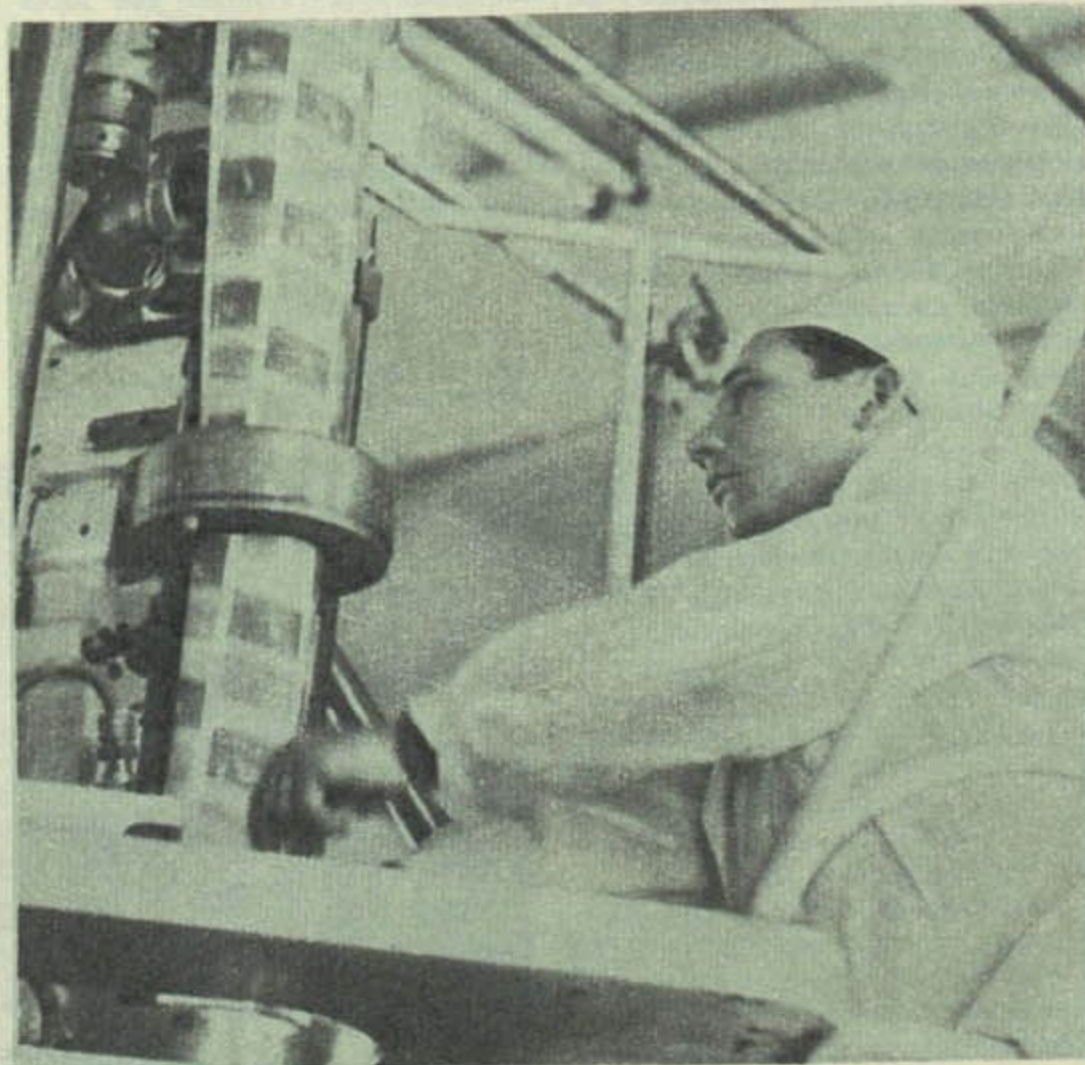
— Тысяча цэнтнераў малака, 79,4 цэнтнера мяса на сто гек-
тараў угоддзяў, 265,5 тысячы яек на сто гектараў збожжавых
пасеваў. — Заатэхнік называе лічбы не зазіраючы ў свае на-
таткі, яна іх помніць так. — Не забудзьце напісаць, што ў нас
8-гадзінны рабочы дзень.

— І на малочных фермах?

— І на малочных.

— Значыць, двухзменная праца?

— Не, двухразовае даенне. Рабочы дзень на ферме пачы-
наецца ў 8 гадзін раніцы. З 12 да 16 гадзін перапынак. А ве-

чарам зноў на ферму. Два выхадныя на тыдзень маюць да-
яркі.

— Спраўляюцца?

— Як бачыце, тэхніка памагае.

Успомніла, як першы раз прымалі экзамены ў даярак на
класнасць. Усе хваляваліся: і экзаменатары і экзаменуемыя.
Справа новая, як атрымаецца? Улічвалі ўсё: і стаж працы да-
яркі, і прадуктыўнасць кароў (павінна быць на 10—15% вы-
шэй, як у астатніх на ферме). Гэта па практыцы. А па тэорыі —
кожная даярка павінна ведаць, што такое кармавыя адзінкі,
умець палічыць іх, расказаць, як трэба раздойваць кароў па-
сля ацёлу, і шмат што іншае.

Урачыста было, музыка іграла, калі ўручалі даяркам па-
сведчанні майстроў I і II класаў. За I клас — 20% надбаўкі да
асноўнай зарплаты атрымліваюць, за II клас — 10%. Стымул.
Хочаш больш зарабіць — вучыся. Будзеш больш ведаць — бу-
дзеш лепей працаваць. Карысць агульная.

Праўда, не адразу людзі разумеюць гэтую агульную кар-
рысць. Так было з увядзеннем дыспетчарскай службы ў саў-
гасе. Некаторыя былі супраць. Навошта лішнія выдаткі?

...У невялікім пакоі апаратная, мікрафон і адзін чалавек —
галоўны дыспетчар Канстанцін Мікалаевіч Ганчарык. Радые-
станцыі ўстаноўлены на машыне дырэктара саўгаса Фелікса
Антанавіча Брыкета, на машынах галоўных спецыялістаў.
У любую хвіліну, нават калі яны ў дарозе, дыспетчар можа
іх выклікаць, папытаць парады, перадаць іх рашэнне.

Дыспетчар заўсёды на месцы, ён ведае ўсё, ён перадае за-
гады дырэктара брыгадзірам (і няма патрэбы кожны дзень езд-
зіць у цэнтр), сочыць за выкананнем, прымае ад іх справа-
здачы. 10 тысяч рублёў эканоміі за год дае дыспетчарская
служба толькі ад памяншэння прастою і халастага прагону
машын.

Звініць тэлефон. Лілія Уладзіміраўна бярэ трубку. Звоніць
загадчыца малочнай фермы ў Тарасаве, лабарантка малочна-
га завода Ніна Сямёнаўна Гулева.

— Лілія Уладзіміраўна, усё гатова да пробнага пуску за-
вода. Трэба малако.

— Хвілінку...

Ідзе да дыспетчара.

— Малакавоз свабодны?

— Будзе праз 10 хвілін.

— Пашлеш у Тарасаву, завод чакае малака.

Вярнулася да тэлефона.

— Уключайце матары, прагравайце ўстаноўкі, праз 20 хві-
лін малако будзе.

Завод уступае ў строй. Яшчэ адзін працоўны падарунак
XXIV з'езду партыі.

Цяпер яшчэ заводу патрэбны малакавоз. А хутка, вельмі
хутка проста з фермы свежае, высакаякаснае малако, да яко-
га не дакраналася рука чалавека, па падземных трубах па-
плыве ў вялізныя чаны завода, каб у пакетах з маркай саўга-
са «Ждановічы» прыйсці да людзей.

Галіна ВАСІЛЕЎСКАЯ

Мінскі раён.

Левая часть триптиха
«Симфония революции» —
«Росія — турма народа».

СКАЖЫЦЕ, вам хоць раз у жыцці выпала шчасце пабываць у Міхайлаўскім? (У тым самым, пушкінскім, Міхайлаўскім, якое вы гэтак добра ведаеце са школьных яшчэ год?) Паблукаць па яго старадаўнім парку, па яго квітнеючых сенажацях, што раскінуліся абапал ракі Сораці, паслухаць гоман даўно ўжо не «младога» незнаёмага хваёвага племя... А зімовымі бясконцымі вечарамі, аддаўшыся ўспамінам, вы не сумавалі там пад «буры завыванне»? Калі дагэтуль у вашым жыцці не адбылося такой сустрэчы, не адкладвайце на доўга зборы — наведайце Мастацкі музей у Мінску... Месяц таму назад у гэтым будынку па Ленінскай вуліцы экспанавалася выстаўка твораў заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Раісы Уладзіміраўны Кудрэвіч. Гэту выстаўку мне хочацца назваць святам у мастацтве — столькі было там хараства і святла!

У музеі вы, як і я сама, і трапіце ў Міхайлаўскае, там вы і стрэнецеся з самім Аляксандрам Сяргеевічам Пушкіным. І запэўняю вас: на нейкі час вы забудзеце, што вы ў музеі, што перад вамі рукатворная з'ява, бо ўвасабленне мастацкай задумы такое глыбокае, так псіхалагічна пераканаўчае, што вы доўга не адыдзеце ад карціны. А калі і адыдзеце, то не раз вернецеся, каб яшчэ і яшчэ пастаяць тут, усё ўспомніць і сэрцам сваім адчуць: і адзіноту паэта, і яго ўцеху — казкі Арыны Радзівонаўны, і сумотнае чаканне пошты і хоць выпадковага званка пад дугою...

Мой первый друг, мой друг бесценный,
И я судьбу благословил,
Когда мой двор уединенный,
Печальным снегом занесенный,
Твой колокольчик огласил...

Карціна «А. С. Пушкін у Міхайлаўскім» была напісана ў 1950 годзе. Яна з'явілася як бы данінаю таму захапленню пушкінскай паэзіяй, якое спадарожнічала яшчэ дзяцінству і юнацтву Раісы Кудрэвіч. Нарадзіўшыся ў сям'і мастака (яна дачка заслужанага дзеяча мастацтваў БССР Уладзіміра Кудрэвіча), Раіса Уладзіміраўна расла ў тым свеце прыгожага, дзе не было месца будзёншчыне, дзе панавала ўлада фарбаў і натхнёнага паэтычнага слова.

Самыя першыя самастойныя крокі Раісы Кудрэвіч у мастацтве супадаюць з першымі цяжкімі гадамі Вялікай Айчыннай вайны. Ледзь паспеўшы скончыць Віцебскае мастацкае вучылішча, яна эвакуіравалася спачатку ў Куйбышаўскую, затым у Арэнбургскую вобласць і, нарэшце, трапіла ў Кузбас. Працавала ў калгасе, настаўнічала ў школе, у горадзе Кеме-

рава засталася працаваць у абласным аддзеле мастацтваў.

...А недзе там, на захадзе, пакутавала ў фашысцкай няволі беларуская зямля, такая далёкая і такая да болю родная! На мастацкай выстаўцы «Кузбас — фронту» з'явіліся першыя карціны Раісы Кудрэвіч. Ужо тады, у тых першых работах, гучала тэма любові да Радзімы, да гераічнага беларускага народа. Тэма гэта стала дамінуючай, паступова яна вызначыла характар і змест усёй далейшай творчасці маладой мастачкі.

У свой час надзённасцю тэмы і па-мастацку пераканаўчым вырашэннем яе заваявала шырую прыхільнасць глядачоў і крытыкі карціна Раісы Кудрэвіч «У родны калгас». Сапраўды: былі першыя пасляваенныя гады, калі спакутаная зямля наша цяроўліва чакала працавітых людскіх рук, чакала плуга і зерня, каб зноў зелянець рунню.

На першы погляд здаецца дзіўным: гараджанка па нараджэнню і ўвесь час жывучы ў горадзе, Раіса Кудрэвіч у сваёй творчасці выявіла рысы такой непадробнай захопленасці вясковым жыццём, такога глыбокага пранікнення і ведання ўсіх праяў быту, псіхалогіі і надзённых інтарэсаў сучаснай калгаснай вёскі, нібыта гэта самая вёска гадала яе на сваім хлебце, песціла пад сваім сонцам, умывала сваімі росамі. Такія адчуванні, калі глядзіш карціны: «Вяртанне з поля», «Сяброўкі», «Хутка вясна».

Паэзія мірных дзён, заможнага жыцця і ўдзячнай працы адлюстравана ў такіх па-мастацку дасканалых работах, як «Віншаванне з ўзнагародай», як прасякнутыя цеплынёй і лірызмам «Беларускія прыпеўкі», як дакладна ўбачанае і падслуханае «Першае знаёмства» маладзенькай настаўніцы з першымі — будучымі — яе вучнямі, у карцінах з нястрымна-радасным настроем «Германіст ідзе» і «Чакаюць маладых».

Новая вёска, новае жыццё і новыя дагэтуль ніколі нябачаныя праявы яго — пра гэта сведчыць вельмі мажорная па настроі карціна «Перад выступленнем». За вокнамі сінее адвячорак, а ў сельскім клубе, у пакоі для выканаўцаў, ажыўленасць і ўзбуджэнне. Хто яны, гэтыя маладыя дзяўчаты? Прыезджыя салісткі сталічнага ансамбля? Не, гэта «нашы», тутэйшыя калгасныя артысткі, напэўна даяркі ці можа цялятніцы, а можа праслаўленыя льнаводкі. Гэта іх талентамі слаўнае сёння наша самадзейнае беларускае мастацтва.

Гэтакім жа светлым, жыццярадасным настроем прасякнуты і «Новы адрас» — карціна пра маладых будаўніц Салігорска. (Яе мы змяшчаем на вокладцы

Правая часть триптиха
«Симфония революции» —
«Да новага жыцця».

гэтага нумара часопіса.) Звярніце ўвагу, які незалежны погляд, якая ўпэўненасць паставы ў гэтай смуглявае дзяўчыны, што дачасу прысела на сваім дарожным чамадане ў чаканні нянакш як месца ў інтэрнаце. І сяброўка яе не збянтэжана таксама: новы адрас ёсць, і яго тут жа неабходна паведаміць блізім, а хутчэй за ўсё каханаму. Зараз жа! І яна яго піша, прытуліўшы аркуш паперы да паштовае скрынкі.

Стаіш, моўчкі захапляешся гэтай нястрымнасцю юнацкіх парыванняў і міжвольна ўспаміна-

«А. С. Пушкін у Міхайлаўскім».

СТАЛАСЦЬ

12

МАСТАКА

Чакаюць маладых.

еш. Успамінаеш другіх дзяўчат, другі час. І тыя былі гэтакімі ж бескарысліва нястрымнымі, і тыя васьмь гэтак жа ішлі па першым закліку Радзімы. Толькі тыя былі маткамі гэтых, сённяшніх...

Вось чаму хочацца зноў вярнуцца да карціны «Вясна 1945 года». Якая яна была непадобная, тая вясна, на цяперашнюю, салігорскую! Не дай божа гэтым сённяшнім, салігорскім, красуням убачыць і перажыць столькі людскіх пакут, колькі іх вытрывала васьмь гэтых медсястра ў белым халаце і накінутым

на плечы салдацкім шынялі... Хто прынёс ёй букет першых кволых пралесак? («Вазьмі, сястрыца...»). Ці дайшоў да гэтага майскага Дня Перамогі яе той, адзіны, з кім разам прайшла яна столькі франтавых дарог?

Карціна не дае адказу на гэта пытанне. І не трэба яго чакаць. У тым і сэнс сапраўднага мастацтва, што яно не дае адназначных адказаў. Сваёй недагаворанасцю часам яно кажа куды больш і заўсёды хвалюе!

Маладосці і моладзі часоў грамадзянскай вайны прысвечана карціна Раісы Кудрэвіч «Пер-

шая рэпетыцыя». У краіне голад, холад, разбурэнне, а гэтыя чацвёрка юнакоў і дзяўчат уперамежку паміж баямі і будзённымі справамі ў халодным, пэўна, няпаленым усю зіму пакоі знаходзяць час для рэпетыцыі. Яны вераць: мастацтва — гэта таксама зброя.

А васьмь і гістарычная тэма.

Гісторыю Беларусі, вытокі яе рэвалюцыйнага мінулага, як па кнізе, чытаем на вялікім шматфігурным палатне «Кастусь Каліноўскі», напісаным сумесна з мастаком А. С. Гугелем, мужам Раісы Уладзіміраўны. У сааўтар-

стве з ім створана таксама кампазіцыя «Гранада» па матывах аднайменнай паэмы М. Святлова.

«Сімфонія рэвалюцыі» — такой агульнай назве падпарадкаваны трыпціх «Царская Расія — турма народаў», «Апасіяната» і «Да новага жыцця».

Расія — турма народаў, у вобrade жанчыны-пакутніцы з кайданамі на руках, ля пахілага крыжа на раздарожжы... Але кайданы парваныя, пахілы крыж астаўся ззаду, а на твары і ў позірку пакутніцы — рашучасць... Расія абуджаецца!

«Апасіяната» — цэнтр трыпціха. Ул. І. Ленін слухае музыку. Твар яго засяроджаны. Ясны лоб — на старадаўні лад мы сказалі б больш урачыста: светлае чало правадыра — адлюстроўвае напружаную думку.

Адгрымелі паходы. Вярнуліся да родных хат і ніў салдаты. Зямля чакае іх рук. Сяўня, поўная залатога зерня, чакае свае пары (трэцяя карціна «Да новага жыцця»).

...Мы спыніліся толькі на самых буйных творах Раісы Кудрэвіч, якія былі прадстаўлены на выстаўцы. Аднак, пералічваючы іх, мы назвалі толькі долю таго, што створана мастаком да часу юбілею. Усяго на выстаўцы экспанавалася 160 работ. Сярод іх пейзажы — вынік шматлікіх падарожжаў і блуканняў з мальбертам і палітрай па роднай зямлі і далёка за яе межамі. Партрэты, графіка, манатыпія... Мы не сказалі, што творы Раісы Кудрэвіч экспанаваліся на ўсіх рэспубліканскіх выстаўках, на многіх выстаўках усесаюзных і за мяжой. Не сказалі, што і сёння мастака поўняць новыя задумы, пошукі і творчае хваляванне.

Алена ВАСІЛЕВІЧ

Перад канцэртамі.

Жаночы партрэт.

Волагда.

СЛОВА ДАБРАТЫ І ШЧЫРАСЦІ

Вячаслаў АДАМЧЫК

ПІСАЦЬ пра старэйшага за цябе чалавека і разам з тым пра твайго сучасніка не так проста: з аднаго боку — яшчэ вучнем, ходзячы за каровамі, ты насіў пад пахаю часопіс «Полымя», дзе быў надрукаваны раман Івана Мележа «Мінскі напрамак», а ўсё, што прачытана ў школе ці вывучана тады напам'яць, міжволі ўвайшло ў класіку і пераацэнцы не падлягае; з другога боку — ты бачышся з Іванам Паўлавічам ледзьве не штодня, гаворыш з ім, падчас можа спрачаешся. І сённяшняе блізкасць, некаторыя бытавыя дэталі замінаюць, каб справядліва і аб'ектыўна ацаніць пісьменніка.

Цяжка пісаць яшчэ і таму, што Мележ, як і цэлая кагорта яго ровеснікаў, каму не так даўно споўнілася пяцьдзесят, па-руску кажучы, «определяют» нашу літаратуру...

Сталася так, што ў беларускую літаратуру яшчэ здавён прыходзілі ровеснікі і прыходзілі ў адну і тую ж пору: спярша Купала, Колас, пазней — Крапіва, Чорны, Лынькоў... Я не хачу сказаць, што ў гэтым ёсць нейкая заканамернасць, бо як жа быць тады з Багдановічам і Быкавым — пісьменнікамі, якія прыйшлі ў нашу літаратуру неяк трохі асаблівым, каб можа ніколі і ні з кім не канкураваць.

Але гаворачы аб плеядзе сённяшніх, як кажуць у жарт, «пяцідзятнікаў», у іхнім лёсе, у іхняй творчасці можна знайсці многа супольнага. Ды і пачыналі яны — недзе надрукаваны верш, апавяданне, а то выдана першая кніга — напярэдадні вайны, а потым былі нялёгка, абсыпаныя гарачым пылам франтавыя дарогі...

На долю гэтых людзей выпала занадта многа, у кожнага з іх, гаворачы алегарычна, быў свой Севастопаль (пачытайце мужны, праўдзівы дзённік Мележа «У пачатку вайны»), адкуль яны маглі не вярнуцца, а калі вярнуцца, то ўжо, вядома, з планами і накідамі першых твораў пра вайну, сваіх севастопальскіх апавяданняў. Але і ім, як і маладому Талстому, патрэбны быў свой Ня-красаў, які б «поднял дух и поощрил к продолжению занятий».

І малады Мележ пасылае свае першыя спробы п'яра Кузьму Чорнаму — чуламу, хвораму чалавеку, які ўжо з цяжкай жальбою думаў пра блізкі свой канец, бо так трывожна пісаў у дзённіку: «Божэ, хто напіша за мяне мае раманы?». У гэтай горкай, пакутлівай мальбе чуецца трывога не толькі пра сябе, але і пра лёс нашае маладое літаратуры. І можа таму ён так шчыра і разам з тым як роўнаму піша маладому тады

Мележу: «У вашых апавяданнях правільна дадзены аналіз чалавечай душы і добра нарысавана тыповая абстаноўка, у якой дзейнічаюць Вашы персанажы. І надалей сачыце за псіхалагічным абгрунтаваннем чалавечых учынкаў... Сачыце за чыстотой свае мовы... Ведайце, што мова — гэта аснова літаратуры».

Праз колькі год, пасля ўжо смерці Чорнага, Мележ друкуе ў «Полымі» сваю невялікую, але ўжо сталую апавесць «Гарачы жнівень». Спраўдзілася спадзяванне Кузьмы Чорнага — у беларускую літаратуру прыйшоў новы талент. А ў дваццаць шэсць год Іван Мележ па-шалахавску смела бярэцца пісаць свой першы двухтомны раман «Мінскі напрамак» — твор, прысвечаны вайне, лёсу людзей ад звычайнага чалавека да камандуючага фронтам, твор смелы і шырокі па ахопу падзей.

Калі ў «Мінскі напрамак» лягло шмат перажытага з часу вайны: крывавае баі на Збручы, халодная восень вызвалення Растова, баі пад Лазавой і Баравенкавым, то ўжо ў дылогіі «Людзі на балоце» і «Подых наваліцы» — творы, дзе Мележ па сіле і тонкасці свайго майстэрства, па класічнай яснасці пісьма падняў да лепшых тварэнняў сусветнай літаратуры, — апавядаецца аб самым ясным, аб бацькоўскай зямлі, аб сваім

...То дождж, то снег!
Фота К. Якубовіча.

НАША ФОТАВІТРЫНА

Тройка.
Фота А. Велікасельца.

дарагім і шчымлівым кутку — беларускім Палессі.

Мне хочацца пушкінскія словы, адра-саваныя калісьці Карамзіну, аднесці сёння, калі так можна рабіць, да Мележа: бо яго дылогія ёсць папраўдзе «не толькі тварэнне вялікага пісьменніка, але і подзвіг сумленнага чалавека».

«Палеская хроніка» — твор нацыянальны, твор аб самабытным народзе, дзе поруч з нязвыклым даўнім так выразна, так востра і балюча перамяшалася ўсё новае; аб народзе, якому за адзін чалавечы век давалося перажыць дзве страшэнныя вайны, народзе, які не зрабіў нікому нічога благога, але на долю якога накіравана было спазнаць мук і гора больш, чым тым народам, якія пачыналі войны і якіх судзілі за разбой.

Я не ведаю планаў Івана Мележа, не ведаю, чым скончыцца «Палеская хроніка», але сам лёс нашага народа, калі кожны чацвёрты загінуў у гады Вялікай Айчыннай вайны, — змушае сёння шмат што пра гэта сказаць.

Пра Палессе, край страшэнных хвароб — каўтуна і трасцы, край пясчаных выдмаў, гразкіх, зацягнутых жабурыннем балот, нішчымнае зямлі і дзікаватага чалавека, пісалі яшчэ пачынаючы ад Герадота. Чалавечая нэндза, бядота выдавалася за нешта экзатычнае, за нейкі нязвыклы рамантызм. Налёт гэтага рамантызму, казачнасці і ўзнёсласці ляжыць на творах нават слынных пісьменнікаў, якія пісалі пра Палессе.

Пра Палессе гаварылі чужыя людзі — нізкі паклон ім за гэта! — але тутэйшая зямля чакала таго, хто азваўся б беларускім словам, якое клікала б ваяваць за сваё чалавечае і народнае права, за сваю веру, за сваю зямлю родную.

Толькі праз многа год палеская зямля дачакалася свайго Міцкевіча — з'явіўся Якуб Колас, каб у сваёй трылогіі «На ростанях» не толькі намалюваць Палессе ўжо беларускімі фарбамі, а пракласці першую баразну на ніве нашае прозы. З аповесцей «У палескай глушы», «У глыбі Палесся» пачынаецца сапраўдная проза. Я і сёння дзіўлюся яснасці і дакладнасці коласаўскай думкі, трапнасці слова, яго зіхатлівасці і каларыту.

Каб не было коласаўскай трылогіі, то наўрад ці з'явілася б «Палеская хроніка» Івана Мележа. У «Палескай хроніцы» ўзята шмат чаго ад вытокаў нашае прозы і перш за ўсё ад прозы Коласа. Я не кажу аб якім-небудзь яўным перайманні, а кажу пра большае — пра традыцыю нашае літаратуры: яе глыбіню, яе народнасць, яе нацыянальны каларыт. Бо менавіта гэтым і вылучаюцца раманы Мележа. І не пабаюся сказаць, што «Людзі на балоце», «Подых навальніцы» Івана Мележа — вялікі дадатак да скарбу нашае літаратуры, яе класічных твораў.

Канчаючы гэты кароценькі артыкул, я хачу пажадаць Івану Паўлавічу Мележу, каб слова яго, слова, што вучыць нас дабраце, чалавечнасці і шчырасці, перажыло вякі і прынесла радасць нашчадкам нашым, як прыносіць нам.

Мама, пачытай!

Валянціна ПЧОЛКА

Гарачы снег

Хутаюцца ад марозу
У іней белыя бярозы.
І ялінка пад гарой
У хусцінцы пухавой.
Дзеці ж

з холаду
Не плачуць,—
Снег здаецца ім
гарачым.
На гары пацешкі,
Там гуляе ў снежкі!

Нянецка

Дзіцячы САД

Цёця Таня любіць
Бавіцца з малымі,
Карагод пра зайку
Развучае з імі.
Кніжку прачытае,
Пацалуе ўпотаі,
У дзіцячы садзік
Дзятва
ідзе з ахвотай.

Мурашы

Шу-шу-шу!
Шы-шы-шы!
Пад ігліцай
Хто шуршыць!
Гэта дом сабе будуюць
На узлеску мурашы.
Не чапай ты іх, малых,
Павучыся лепш у іх.

Дзень добры, доктар!

Аляксандра ЧАРНЯЎСКАЯ

Апавяданне

Мал. Ю. Пучынскага

Ля дзвярэй паліклінікі Ларыса Аляксееўна спаткалася з загадчыцай, і адразу настрой як засланіла хмарай. «Зараз пачне...» І сапраўды, Амаравы тут жа знайшла прычэпку.

— Я ўчора глядзела твае амбулаторныя карткі, Ларыса Аляксееўна. — Ларысу заўсёды перасмыкала ад гэтага панібрацкага «ты». — Даўно пара наклеіць на іх новыя вокладкі. Прыйдзе камісія, а вокладкі старыя. Ты ж сама разумееш, што вокладка — гэта твар карткі...

Калісьці, на першым годзе працы, яна паслухмяна брала пачкі картак, пераклейвала этыкеткі, прышывала новыя вокладкі. Усе сапраўды важныя і неадкладныя справы адкладаліся на пасля. Але ж затое былі новыя вокладкі! А праз паўгода загадчыца давала новыя ўказанні, і ўсё трэба было перарабляць. Ларыса абуралася, даказвала бессэнсоўнасць такой марнай траты часу — Амаравы заставалася непахіснай.

— А як прыйдзе камісія, хто будзе адказваць? — спакойна пыталася яна.

Ларыса не ўмела працаваць для камісій. У яе хапала клопату з жывымі людзьмі, з іх хваробамі і нервовымі зрывамі, з іх хатнімі і службовымі непрыемнасцямі.

Цяпер яна ўжо не спрачалася. Яна моўчкі глянула на прылзаныя валасы і падцятыя вусны загадчыцы і, уздыхнуўшы, зайшла ў свой кабінет.

Цяжкія шэрыя хмары леглі на дах суседняга дома, і ў пакоі было панура і змрочна. «Сёння пойдучь гіпертонікі, — падумала Ларыса Аляксееўна, — ім заўсёды цяжка ў такое надвор'е». — І яна запрасіла ў кабінет хворага.

Гэтага дваццаціпяцігадовага здаравяку яна ведала ўжо некалькі гадоў. Ён звычайна прыходзіў да яе ў панядзелак і ў чацвер. Такая заканамернасць, адзначаная медсястрой Леначкай, доўга весяліла Ларысу. Усё было зразумела: у нядзелю так многа спраў, што ў панядзелак неабходна адаспацца. А як здорава атрымаць бальнічны ліст у чацвер і мець чатыры выхадныя дні замест двух!

«Цікава, на што ты сёння будзеш скардзіцца?» — чыталася ў смяшлівым поглядзе медсястры.

Сама Ларыса Аляксееўна не мела права на эмоцыі і нядобрыя адносіны да хворага. Яна ўключыла святло і папрасіла хлопца распрануцца.

— Што здарылася з вамі, Валкевіч? — спытала яна, паставіўшы дату ў амбулаторнай картачцы.

Жаласным голасам, шморгаючы носам і ненатуральна кашляючы, Валкевіч доўга апісваў свае пакуты, умоўна пазіраючы на Ларысу адданымі вачыма, з якіх ніяк не знікалі нахабныя вясёлыя чорцікі.

«Няўжо яму не надакучыла вось так хадзіць за бальнічнымі?» — думала Ларыса, слухаючы Валкевіча.

— Магу вас узрадаваць, вы зусім здаровы. А ў выпадку насмарку трэба мець у кішэні насоўку.

— Доктар, а як быць з работай? Я ж на прыём прышоў, — распачаў Валкевіч.

— Вось і пойдзеце з прыёму працаваць.

— Ларыса Аляксееўна, а можа я ўсё-такі хворы?..

— Ідзіце. Вы здаровы.

— Ну, што ж, патопаем укалваць, — з камічным адчаем махнуў рукой Валкевіч.

Праз акно Ларысе было відаць, як бадзёра памчаўся ён у напрамку завода.

Леначка выключыла святло, і ў кабінет упаўзла вільготная кастрычніцкая раніца. Думкі былі вязкія і няпэўныя. У чарзе за дзвярыма размаўлялі хворыя. Нейкая жанчына падрабязна расказвала суседцы пра свае хваробы.

«Ну, гэтую можна і не распытваць, і так усё чула», — падумала Ларыса, засяроджана разглядаючы рыб, якія ляніва поўзалі па дне акварыума.

— Ларыса Аляксееўна, можна запрасіць наступнага? — запытала Леначка. — Народу сёння чамусьці многа.

— Дрэнна ім, Леначка, надвор'е цяжкае для хронікаў. Ім бы мароз і снег. А ў такое надвор'е ніякімі лекамі не дапаможаш... А тут яшчэ Наташа зусім злягла. Горла, тэмпература з раніцы. Увечары напэўна трыццаць дзевяць будзе. Папрасіла суседку прыгледзець, яна Наташку любіць, ды ўсё роўна душа не на месцы. Трэба кідаць гэту работу. Няма больш сіл. Муж даўно кліча да сябе ў інстытут мікрабіялогіі. У іх цікава ды і спакойней... Ну што ж, кліч наступнага.

Сапраўды, на прыёме было шмат хронікаў. Гіпертонікі прыйшлі ўсе. Давалося кожнаму, каб не палохаліся, расказваць пра ўплыў атмасфернага ціску на самаадчуван-

не. Зайшла кругленькая, румяная Каця Рабчук. За ёй нясмела праціснулася бачком немаладая жанчына. «З вёскі», — зазначыла сама сабе Ларыса.

— Вы прабачце, урач Ларыса Аляксееўна, — Каця чамусьці заўсёды так да яе звярталася, — паглядзіце, будзьце ласкавы, маю цётчку. Аж з-пад Слуцка прыехала.

— Каця, але ж у Слуцку выдатныя ўрачы, я сама ў іх вучылася.

— Добрыя-то добрыя, ды ў Мінску ўсё ж лепшыя. Вы ўжо маю цётку Ксеню, калі ласка, Ларыса Аляксееўна, абслухайце.

Як толькі зачыніліся дзверы за радаснай, удзячнай Кацяй, у дзверы пастукаў Альшэўскі.

Ларыса любіла гэтага хворага. Любіла яго стрыманы, роўны характар, мяккі неназойлівы гумар, яго старамодную, нязвычайную ў наш час галантнасць. Юрый Станіслававіч не ўмеў хварэць. Заўжды па горла загружаны работай, ён проста не заўважаў сваіх хвароб. Вось чаму, калі месяц назад Альшэўскі з'явіўся на прыём і, яўна адчуваючы няёмкасць, пачаў прасіць у яе прабачэння, што адбірае час сваімі скаргамі, Ларыса занепакоілася. Рэнтгеналагічны малюнак быў нясны. Накіравала яго да анкалагаў. І вось сёння ён прыйшоў зноў, высокі, схуднелы. Сівая галава, уважлівыя, вельмі спакойныя вочы. «Усё ў парадку, — з палёгкай падумала Ларыса, падаючы яму руку. — Праўда, трохі пажайцеў твар, але гэта, мабыць, позні вераснёўскі загар. Інстытут у лесе, у хворых шмат часу для прагулак... Аднак Альшэўскі схуднеў больш, чым здалася спачатку. Чаму? Проста нерваваўся. Дрэнна пераносіць бальніцу, сумуе без працы. Валасы страцілі бляск. Глупства. Прыдзіраюся. Дарэчы, пры цяжкіх гастритах валасы таксама робяцца цёмныя. Канешне, усё ў парадку, ён жа абсалютна спакойны».

— Рада вас бачыць, Юрый Станіслававіч. Якія навіны?

— Гэта ўжо вы, Ларыса Аляксееўна, раскажыце мне навіны. Я ж прынёс вам паперку — пераказ высокай прафесарскай думкі.

Вось ён — лісток анкалагічнага інстытута. Трэба прачытаць. Дата. Назва бальніцы. Якім каліграфічным почыркам нехта піша... Пэўна, не ўрач. Сястрычка якая-небудзь перапісвала. Ну, хопіць прыдурвацца. Чытай. Чытай, вось жа дыягназ. Neoplasma malignum ventriculi. Божа, завошта яму гэтае! Трэба схаваць рукі, каб ён не бачыў, як яны дрыжаць. Neoplasma malignum ventriculi — дыягназ для недасведчаных. Рак страўніка. Ведае ці не? Ён жа разумны, інтэлігентны чалавек. Ведае. Але так спакойна трымаецца? Не, не зразумеў, не ведае... Божухна, ды адарвіся ж ты ад паперкі! Немагчыма ж чытаць два радкі столькі часу... Ён глядзіць на цябе, чакае. Што ж сказаць? Што яму сказаць? Гавары роўным голасам, ён не павінен што-небудзь заўважыць. Спытай пра што-небудзь іншае. Не ўздумай толькі заплакаць, ты, сентыментальная дурніца. Гэтага табе нельга будзе дараваць. Ну! Даўно пара загаварыць!..

— Вы, напэўна, многа гулялі, Юрый Станіслававіч? Вы добра загарэлі. Праўда, інстытут размешчаны вельмі ўдала? Такі цудоўны лес. Ну, раскажыце, чым вас лячылі?..

Альшэўскі пайшоў, і Ларыса ў знямозе адкінулася на спінку крэсла. Надаедна ныла сэрца. У вачах плавалі фіялетава-шэрыя кругі. «Пайду працаваць у інстытут. Буду сядзець за мікраскопам, далёка ад усіх хвароб і пакут, — думала яна, утрапёна ўзіраючыся ў стол. — І часу будзе больш. Буду чытаць. Звяжу, нарэшце, Наташы цёплую кофтакі. Не-не, трэба кідаць паліклініку. Больш не магу. Стамілася».

Дзень цягнуўся бясконца і аднастайна. Глядзела хворых, давала парад, сварылася з кімсьці за парушэнне дыэты. Аддала лякарства, якое ўдалося знайсці для хворага на стэнакардыю. Нехта паставіў на стол букет позніх астраў. Усё было, як учора і пазаўчора. Толькі недзе побач, як няспынны боль і папрок за бяссілле, быў мяккі, спагадлівы твар Альшэўскага.

Пакуль хадзіла па візітах, пачаўся дождж. Дадому прыйшла мокрая, змёрзлая. Распранаючыся, слухала вясёлы голас сына і тоненькі смех Наташкі. «Значыць, ён не так кепска», — прамільгнула думка.

З кухні, падвязаны ручніком замест фартуха, выйшаў Максім.

— Вось і наша мама прыйшла. А мы вячэру згатавалі.

— Ты ведаеш, Максім, у Альшэўскага рак! — заплакала Ларыса і прытулілася да яго пляча.

Пасля вячэры Ларыса не села, як звычайна, гуляць з Мішкам у «марскі бой». Сумна згарнуўшы сынавы сшыткі, заляпаныя кляксамі, вырашыла не сварыцца за апошнюю тройку. «Бачымся ўсяго паўтары-дзе гадзіны за дзень... Ды і ад Максіма яму ўжо, напэўна, хапіла». Мішка, які чакаў чарговай натацы, недаўменна глядзеў на маці, міргаючы доўгімі вейкамі. Нават віхор у яго на макушцы неяк сумна апаў. У Наташы зусім сапсаваўся настрой пасля малака з мёдам, і Максім пайшоў рабіць ёй казляня з жолуда і запалак. Нарэшце, дзеці сцішыліся. Наташа заснула, моцна сціскаючы ў кулачку казляня з адламанымі нагамі, Мішка маляваў адну з бясконцых танкава-самалётных баталій.

Максім падышоў да Ларысы, асцярожна паглядзіў па галаве.

— Ну што, бедная мая, зусім, я гляджу, ты раскісла. Візітаў шмат было?

— Не ў гэтым справа, Максім...

— Я разумею, Ларачка. Альшэўскі... Жахліва, што такія хворыя ў цябе былі і будуць, а ты інакш рэагаваць не ўмееш... Вось што. У лабараторыі клешчавага энцэфаліту якраз ёсць месца. Табе проста неабходна перайсці туды. Я ўжо каторы год стараюся пераканаць цябе. Ну хіба можна з хворым сэрцам бясконца хадзіць па візітах? А якія твае нервы: уздрыгваеш ад стуку ў дзверы, не трымаеш цікання гадзінніка. Што з табой будзе яшчэ праз пяць год? А ты ж і нам патрэбна. Наташа часта хварэе, Мішка зусім ад рук адбіўся... Паслухайся мяне, Лара, пераходзь да нас.

— Праўду ты кажаш, я страшна стамілася. Ды і дзяцей шкада. Я перайду.

Ноччу, як гэта часта бывала ў яе ад стомы, Ларыса доўга не магла заснуць. Адна за адной плылі думкі.

Аднесці заўтра заяву ў інстытут, адпрацаваць два тыдні, і ўсё. Скончыцца хада па паверхах, скончацца начныя дзяжурствы. Будзеш спакойна сядзець за мікраскопам і а пятай гадзіне збірацца дадому.

У паліклініку абяцалі прыслаць двух урачоў, якія сёння скончылі інстытут. Вось якраз і будзе каму перадаць у частак.

А як хутка пяць гадоў праяцелі! Восень тады такая цёплая была. Двары кляновым лісцем засыпаны. А яна ўсё блытала дом 10 і 10-а. У дзесятым доме Доліч, цяжкі рэўматык, жыве, дык яна ніколі да яго адразу не магла трапіць, усё не ў той дом заходзіла. Дарэчы, трэба напаміну яму, каб папярэдзіў новага ўрача, што не пераносіць пеніцыліну. У картатцы, праўда, запісана, ды раптам той не заўважыць. А Доліч сціплы, пабаіцца сказаць.

А што з Глуцковай рабіць? Шкодная бабка, бурклівая. Яна з новымі доктарам і размаўляць не будзе. Будзе лячыцца сваімі травамі і прыпаркамі.

Альшэўскаму хутка стане горш. Прыйдзе па выкліку другі, новы ўрач — у яго яшчэ больш упадзе настрой.

Затое Валкевічу, гэтаму гультаю, раскоша настане. Артыст ён добры. Будзе бальнічныя браць, пакуль новы доктар яго раскусіць.

«Не, нельга мне пакуль што кідаць паліклініку», — падумала Ларыса і раптам, супакоіўшыся, адразу ж заснула.

Раніцай яна нясмела сказала мужу:

— Ведаеш, Максім, я яшчэ крышку на ўчастку папрацую. Спраў многа незакончаных...

— Ну, гэтага трэба было чакаць, — нахмурыўся Максім. — Ты не была б ты, калі б хоць раз зрабіла што-небудзь у адпаведнасці са здравым розумам. Рабі, як хочаш.

І пайшоў, сярдзіта бразнуўшы дзвярыма.

Наташа прачнулася вясёлая. Тэмпературы не было. Напайшы яе малаком і сунуўшы таблетку аспірыну, замаскіраваную варэннем, Ларыса пабегла ў паліклініку.

Ля дзвярэй кабінета яе чакалі хворыя. Абапіраючыся на палку, першай сядзела старая Глуцова і гучным голасам вучыла нечаму Доліча. Убачыўшы Ларысу, той, як заўсёды, падняўся ёй насустрэч.

— Дзень добры, доктар!

ЗА КРОКАМ КРОК...

Тэкст і фота М. Жалудовіча
(БЕЛТА).

«Лепшая перамотчыца хімічнай прамысловасці СССР» — такое званне заваявала ў 1970 годзе работніца 2-га бабінажнага цэха Святлана Пятроўна Васюкова. На заводзе яна працуе 14 гадоў.

Напярэдадні 40-годдзя завода ў партыю ўступіла шмат перадавых рабочых. Сярод іх слесар Валерый Чарамісаў. Цяпер на заводзе 700 камуністаў. Яны ініцыятары ўсіх добрых спраў і пачынанняў.

Магілёўскі завод штучнага валакна імя Куйбышава... У самых розных кутках нашай краіны і далёка за яе межамі вядома яго прадукцыя: шоўк, цэлафан, штапель, поліэтылен-цэлафан, сульфат натрыю, серавуглярод. Сорак гадоў калектыў завода нясе працоўную вахту.

Вайна, акупацыя... Шмат абсталявання гітлераўцы вывезлі, шмат знішчылі перад адступленнем. Але ўжо ў красавіку 1948 года майстар прадзільнага цэха былы партызан Міхаіл Сідарэнка зноў заправіў у машыну нітку. Час патрабаваў новай прадукцыі — корду. Праз год краіна атрымала яго. А спецыялісты завода А. Н. Карасёва, А. В. Ястржэўскі і С. І. Галадок, якія прымалі ўдзел у распрацоўцы новага матэрыялу і яго прамысловым асваенні, былі ўдасцены звання лаўрэатаў Дзяржаўнай прэміі.

Вялікіх працоўных перамог дасягнуў калектыў за гады сямігодкі. Тры цэхі, 26 змен, тры ўчасткі і дзесяткі брыгад заваявалі права называцца калектывамі камуністычнай працы. Сотні рабочых, інжынераў, тэхнікаў і служачых былі ўзнагароджаны ордэнамі і медалямі, а прадзільшчыца Ева Белавусова і памочнік майстра Ганна Пінчук удастоены звання Героя Сацыялістычнай Працы.

З году ў год расла прадукцыйнасць працы, павялічвалася выпуск прадукцыі за кошт аўтаматызацыі і механізацыі вытворчасці, удасканалення працэсаў працы. На цэлафанавай вытворчасці павялічылі хуткасць прадзен-

ня — і з кожнай машыны пачалі здымаць за суткі дадаткова па паўтону прадукцыі. У адным з цэхаў скарысталі новы матэрыял — хларын. Гэта значна паскорыла працэс фільтрацыі, у чатыры разы павялічыла тэрмін службы фільтраў. І так у кожным цэху, на кожным участку.

І зноў дасягненні магілёўскіх хімікаў адзначаны ўрадам. У дні святкавання 50-годдзя Саветскай улады ім уручылі юбілейныя памятны чырвоны сцяг ЦК КПСС, Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР, Савета Міністраў СССР і ВЦСПС. А ў гонар 100-годдзя з дня нараджэння Ул. І. Леніна калектыў завода ўзнагароджан Ленінскай юбілейнай ганаровай граматай. 759 чалавек удастоены юбілейнага медалю «За доблесную працу».

За гады пяцігодкі звыш плана выпушчаны сотні тон цэлафану, а ў сукенкі і касцюмы, пашытыя са звышпланавых шоўку і штапелю, можна апрацуць два мільёны жанчын. Звыш пяці мільёнаў рублёў унеслі ў фонд пяцігодкі рацыяналізатары і вынаходнікі завода.

Плённа працуюць магілёўскія хімікі. Шмат зроблена і для арганізацыі добрага адпачынку. Ёсць свой Дом культуры, пры ім працуюць розныя гурткі. Вялікай папулярнасцю карыстаюцца народны ансамбль танца, агіт-тэатр «Усмешка». З кожным годам усё больш рабочых адпачываюць у санаторыях, дамах адпачынку, у заводскім прафілакторыі.

Так магілёўскія хімікі памнажаюць багацце нашай Радзімы, нашага народа.

На беразе рэчкі Лахвы, за 20 кіламетраў ад завода, раскінуліся корпусы прафілакторыя магілёўскіх хімікаў. Тут адначасова можа адпачываць каля 200 чалавек.

Герой Сацыялістычнай Працы памочнік майстра Ганна Мікалаеўна Пінчук будавала гэты гігант хіміі і з першых дзён працуе на ім.

Разбітая чарка

Зыркiм полымем блiскаюць хвалi...
Пасля буры ўначы зiхацяць,
Быццам вострымі хочуць мячамi
З плеч галовы варожыя зняць.

Бляскi зброi i гоман нястрыманы...
Як паўстанне гудзе i гудзе,
Як са зброяю сiла народная
Безупынна на прыступ iдзе.

Кожны меч — промень яснага неба
Хвалi зыркiм агнём узнялi,
Кожны гук — водгук сiлы адвечнае,
Што стварае усё на зямлi.

Наша мора — то сiла народная,
Ты з чаго сабе зброю скуеш!
Што збудуеш на месцы зруйнаваным
Свету таго, што ўшчэнт разаб'еш!

Сант-Рэмо, 8.XI.1902
Пераклад С. ГРАХОУСКАГА

На вяселлi бакалы звiняць,—
Маладым госцi шлюць пажаданнi:
Жыць у згодзе, гняздзечка звiзаць,
Вечна пiць асалоду кахання.

На вяселлi хтось чарку разбiў...
На куце маладая сумуе,
Малады цiха голаў схiлiў,—
Прэч журбу! — гэта ж шчасце вясчуе.

На вяселлi гульня да цямяна,
Гэтак весела музыка грае!
Ох, я знаю, камусьцi яна
Бесталаннае сэрца кранае.

I разбiлася з жалю свайго
Сэрца сумнае. Хто гэта чуе!
Цi не скажа хто часам таго,
Што разбiтае сэрца вясчуе!

1891 г.
Пераклад Хв. ЖЫЧКІ

СЕЛЕТА, 25 лютага, спаўняецца 100 год з дня нараджэння выдатнай украінскай паэтэсы Лесі Украінкі (літаратурны псеўданім Ларысы Пятроўны Косач). Яе творчасць — выдатная старонка ў гісторыі украінскай дакастрычніцкай літаратуры. Працягваючы традыцыі вялікага Казара Т. Р. Шаўчэнкі і рэвалюцыйных дэмакратаў, Леся Украінка, як і яе сучаснікі І. Франко, П. Грабуйскі, М. Кацюбінскі, у сваім ідэйным развіцці ішла ад рэвалюцыйнага дэмакратызму да марксізму. Глыбокая любоў да свайго народа спалучалася ў ёй са шчырай любоўю да народаў іншых нацыянальнасцей. Пяснярка актыўна садзейнічала ўмацаванню сувязей паміж рускай і украінскай літаратурамі, з павагай ставілася да культурных багаццяў розных нацый.

Шчырая дружба звязвала Л. Украінку з прапагандыстам марксізму ў Мінску сацыял-дэмакратам Сяргеем Канстанцінавічам Мяржынскім. З ім яна пазнаёмілася ў 1897 г. у Крыме, дзе лячылася ад туберкулёзу. Паэтэса некалькі разоў была ў Мінску, куды прыязджала наведаць Мяржынскага, калі ён хварэў. Непасрэдна пад уплывам С. К. Мяржынскага Леся Украінка пачынае вывучаць марксісцкую літаратуру, перакладае на украінскую мову «Маніфест Камуністычнай партыі» К. Маркса і Ф. Энгельса, «Развіццё сацыялізма ад утопіі да навукі» Ф. Энгельса і іншыя працы.

Царскі ўрад жорстка праследваў пісьменніцу. У 1907 г. у

Кіеве ў час выбараў у II Дзяржаўную Думу паліцыя арыштавала многіх прагрэсіўных дзеячоў, сярод якіх была і Леся Украінка. Выпусціўшы паэтэсу з турмы, паліцыя ўстанавіла за ёю спецыяльны нагляд, які цягнуўся да апошніх дзён яе жыцця. У справы жандармерыі «аб асобах, якія знаходзяцца пад надзвычайным наглядам паліцыі», было ўнесена і імя Лесі Украінкі.

Нарадзілася Леся Украінка ў Наваградзе-Валынску ў інтэлігентнай сям'і. Маці яе была пісьменніца, выступала пад псеўданімам Алены Пчолкі, бацька таксама быў адукаваны, прагрэсіўна настроены чалавек. Важную ролю ў развіцці творчасці і грамадска-палітычных поглядаў паэтэсы адыграла знаёмства яе з перадавой украінскай і рускай літаратурамі. З дзяцінства яна ведала і любіла творы Шаўчэнкі, Марко Ваўчка, Пушкіна, Някрасава, Салтыкова-Шчадрына. Любоў да перадавой літаратуры падтрымлівалі і развівалі ў ёй бацькі. Развіццю свабодалюбных рыс у характары дзяўчыны спрыяла і тое, што яе родзічы (матчын дзядзька Якаў Драгаманай і цётка Алена Косач) з'яўляліся актыўнымі ўдзельнікамі вызваленчага руху. Першы быў высланы ў Сібір за ўдзел у паўстанні дэкабрыстаў, а Алену Антонаўну Косач за рэвалюцыйную дзейнасць саслалі ў Алонецкую губерню.

Пісаць Л. Украінка пачала з 9-гадовага ўзросту, а друкавацца — з 13 год. Ужо з дзя-

цінства яе хвалявалі думкі пра мужных і смелых змагароў супраць царызму, і свой першы верш «Надзея» яна прысвяціла сасланай у Сібір Алене Косач.

Ужо з першага зборніка Л. Украінкі «На крылах пісень» было відаць, што ў літаратуру ўвайшоў моцны і арыгінальны талент. Яе песня з'явілася палымным баявым заклікам да барацьбы супраць насілля і рабства. Паэтэса асуджае палітычнае, бяздзейнасць, напамінаючы сваім сучаснікам пра мужае паўстанне рабоў на чале са Спартаком, пра легендарнага багаборца Праметэя, заклікае на барацьбу з прыгнятальнікамі.

I пакуль у руках ёсць «хоць іржавы, усё ж такі меч», гаворыць яна ў адным са сваіх вершаў, трэба змагацца, а не чакаць, пакуль нехта прынясе вызваленне.

Над даўнім горам Украіны
Гаруем-тужым доўгі час,
Чакаем з плачам той часіны,
Калі спадуць кайданы з нас.
...Навошта марныя рыданні?
Няма звяроту нам назад!
Браты! Вас клічу на змаганне
За новы быт, за новы лад!
(«Усюды плач»).

Так ужо ў ранніх вершах Л. Украінкі галоўнай тэмай становіцца рэвалюцыйная. Творчасць маладой паэтэсы была прыхільна сустрэта прагрэсіўнымі крытыкамі і пісьменнікамі таго часу. Высокую ацэнку даў ёй у сваім артыкуле 1898 г. Іван Франко: «З часу шаўчэнкаўскага «Пахавайце ды ўставайце, ланцугі парвіце», — пісаў ён, — Украіна не чула тако-

га моцнага, гарачага і пазычнага слова, як з вуснаў гэтай слабой, хвораі дзяўчыны...

Міжволі думаеш, што гэтая хворая, слабая дзяўчына — амаль ці не адзіны мужчына ва ўсёй сучаснай Украіне».

Развіццё рэвалюцыйнага руху ў Расіі моцна ўплывала на творчасць Лесі Украінкі. Яе творы ўзбагачаюцца новымі тэмамі, ідэямі, жанрамі. У 1900—1901 гг. паэтэса актыўна працуе ў пецябургскім прагрэсіўным часопісе «Жыццё», дзе друкаваліся артыкулы Ул. І. Леніна, а таксама творы Горкага, Серафімовіча і іншых пісьменнікаў. Любоў да свайго народа, Радзімы спалучалася з лютай нянавісцю да прыгнятальнікаў. Яна верыць, што толькі пад чырвоным сцягам рэвалюцыйнага пераможа, пабудуе новае жыццё.

Тэматыка вершаў Лесі Украінкі вельмі багатая і разнастайная. Значнае месца займаюць творы, у якіх адлюстравана прырода.

Газета «Рабочая правда» ў некралогу на смерць паэтэсы пісала: «Леся Украінка стаяла блізка да вызваленчага руху наогул, да пралетарскага ў прыватнасці, аддавала яму ўсе сілы, сеяла разумнае, добрае, вечнае. Нам трэба сказаць ёй дзякуй і чытаць яе творы. Леся Украінка памерла, але яе ба-дзёрыя творы доўга будуць абуджаць нас да працы — барацьбы».

Т. ТАРАСАВА,
заг. масавага аддзела
Літаратурнага музея Янікі
Купалы.

ПЯСНЯРКА ВОЛІ

Да 100-годдзя з дня
нараджэння Лесі Украінкі

СЭНС І ТОН РАЗМОВЫ

Добрае маўчанне лепей за злоснае бурчанне.
Няцяжкае ласкавае слова, ды спорнае.
В. Даль. Прыказкі рускага народа.

...На дварэ гуляюць дзеці, сярод іх — хлопчык гадоў сямі. Але вось на другім паверсе адчыняецца акно, выглядае яго мама і, убачыўшы сына, «дзяжурным» голасам гаворыць: «Сеня, даволі мяч ганяць!» І, не дачакаўшыся адказу, зачыняе акно. Сенья, што называецца, і не шмане: па маміным тоне ён добра разумее, што зараз жа ісці дадому не абавязкова, што гэта сказана так, на ўсякі выпадак. І сапраўды, праз гадзіну зноў адчыняецца акно, і на гэты раз маці крычыць гучна і ўзбуджана: «Сенька, чорт, я каму сказала, ідзі зараз жа дадому, а то заробіш на арэзі!» Цяпер Сенья адразу пакінуў мяч і пайшоў у пад'езд. Я не ведаў яшчэ ні Сенью, ні яго маці, але ўжо з гэтай сцэны зразумеў, што хлопчык прывучаны адгукацца толькі на крык, і, пакуль справа не дойдзе да «чорта» і да «арэхаў», ён слухацца не будзе. Пазнаёміўшыся з маці Сеньі, я сказаў, што не трэба крычаць на дзіця, трэба прывучаць яго слухацца спакойнага слова. Яна раззлавана адказала: «А вы паспрабуйце! Спакойна хоць сто разоў скажы,—не кранецца, а прыкрыкну як мае быць — адразу выканае».

Што і казаць, размова на крыку — нярэдка яшчэ спосаб выхавання. І нават, здавалася б, дзейсны, але — толькі да таго часу, пакуль дзіця да яго не прывыкла, пакуль яно бачыць у ім штосьці экстраардынарнае. Калі бацькі, якія вераць у дзейнасць строгага слова, пачнуць карыстацца ім з кожнай нагоды, дзіця неўзабаве і на крык не будзе рэагаваць. Вашы павышаныя інтанацыі, што абяцалі спачатку непрыемнасць, цяпер для яго — толькі звыклы «шумавы фон». Што ж тады — крычаць яшчэ гучней? Не, крык і пагрозы тут шмат карысці не дадуць, патрэбна іншае — каб дзіця заўсёды разумела сэнс вашых патрабаванняў, каб тон іх быў спакойны, дзелавы, каб яны былі абгрунтаваныя.

Але ці азначае гэта, што ўменне размаўляць з дзіцем цалкам і поўнасьцю залежыць толькі ад таго, ці здолее вы зрабіць вашы словы і патрабаванні зразумелымі, абгрунтаванымі, пэўнымі? Не, гэта не зусім так. Сэнс слова — толькі частка інфармацыі, якая змяшчаецца ў слове, другая ж яе частка заключана ў інтанацыі, у эмацыянальнай афарбоўцы вашай мовы, прычым гэта, калі можна так сказаць, «гістарычна прывічны» спосаб зносін. Нашы папярэднікі іменна гэтым спосабам — з дапамогай адпаведнай інтанацыі, крыку або позы — апавяшчалі адзін аднаго; крыкам жывёлы папярэджвалі аб небяспецы, клікалі на дапамогу, паведамлялі пра боль, пагражалі ворагу, склікалі дзяцей і г. д.

Прыкладна тое самае адбываецца і ў дзяцей у першыя месяцы жыцця. Малое не ведае і не разумее слоў, але па інтанацыі дарослага і часткова па яго міміцы і жэстах здагадваецца, хваляць яго ці злуюць на яго, прапануюць ежу або пагражаюць. Яно рэагуе толькі на эмацыянальны выраз, на тон дарослага. І такі спосаб зносін абсалютна неабходны дзіцяці. Нават калі дзіця атрымлівае самы добры догляд і абслугоўванне, але пазбаўлена эмацыянальных зносін з дарослымі, пазбаўлена ласкі, яно вырастае з нервова-псіхічнымі і маральнымі дэфектамі. Таму персанал у кругласутачных дзіцячых установах павінен не толькі даглядаць дзяцей, але і песціць іх.

Большую частку інфармацыі дзіця пры навучанні і выхаванні атрымлівае па другой сігнальнай сістэме, гэта значыць праз слова. Але гэта не азначае, што «першасігнальная» інфармацыя ўжо не мае істотнага значэння.

Нават зусім правільная і добра аргументаваная парада, дадзеная аб'якавым, бясстрасным тонам, вельмі слаба дзейнічае на дзіця (як, дарэчы, і на дарослага). Гэта натуральна: сэнс слоў тут не падтрыманы адэкватным, гэта значыць адпавядаючым яму эмацыянальным зместам — тонам, мімікай, жэстам. Сэнсавая і эмацыянальная інфармацыі ўступаюць у супярэчнасць і, так сказаць, «узаемна пагашаюцца». Гэтую акалічнасць вельмі добра ўлічвалі таленавітыя педагогі, выхавальнікі, прамоўцы. Напрыклад, А. С. Макаранка ўказваў, што дзіця або падлетак павінен адчуваць, што вы самі эмацыянальна перажываеце тое, што гаворыце: калі вы гаворыце яму, што ўчынак абуральны, то вы сапраўды зараз абураны ім, а не проста выконваеце свой педагогічны абавязак. Нудныя, доўгія натацыі і сентэнцыі нікога яшчэ ні ў чым не пераконвалі.

Асабліва важна знайсці патрэбную інтанацыю ў звычайных размовах з дзецьмі, у тых парадах і ўказаннях, якія вам даводзіцца даваць штодня і шматразова. Тут дарэчы прыгадаць французскую прыказку: «Іменна тон і робіць музыку».

Калі сутнасць вашых указанняў дзіцяці знаёмая, прывычная (а можа і крыху надакучыла), тым большае значэнне і вагу набывае нечаканая, дарэчы знойдзеная і ўмела выкарыстаная інтанацыя размовы. Менавіта гэта і меў на ўвазе А. С. Макаранка, гаворачы, што выхавальнік павінен умець самую простую фразу, скажам, словы «можаш ісці», вымавіць пяццюдзесяцю рознымі спосабамі. Такая разнастайнасць інтанацый неабходна яшчэ і таму, што дзіця хутка прывыкае да двух-трох нязменных адценняў вашай мовы, яны на яго ўжо не дзейнічаюць («не паступае новай эмацыянальнай інфармацыі»). І, вядомая справа, старайцеся, каб агульны эмацыянальны фон вашых размоў з дзецьмі быў станоўчы, гэта значыць спакойны, добразычлівы, стрыманы. Нават калі патрабаванні вашы справядлівыя, а ўказанні грунтоўныя, памятайце, што раздражненне, крык могуць дашэнту сцерці ва ўспрыняцці дзіцяці гэтую справядлівасць і грунтоўнасць. Канешне, магчымы выпадкі, калі неабходны і гнеў і абурэнне, але перш чым выказваць іх, падумайце ўсё-такі, ці патрабуюць акалічнасці гэткай «эмацыянальнай аранжыроўкі».

Але гэта выпадкі рэдкія і надзвычайныя. А ў штодзённым жыцці старайцеся не павышаць тону. Дзіця павінна прывыкнуць слухацца спакойнага, добразычлівага слова, а не крыку, замахванняў, пагроз. Нездарма кажуць: «Няцяжкае ласкавае слова, ды спорнае».

С. ФАЙНБЕРГ,
кандыдат медыцынскіх навук.
[«Семья и школа»]

ЭКРАН

Кадр з кінафільма «Напрамак галоўнага ўдару».

...Кабінет Леніна ў Смольным. Толькі што ўзяты штурмам Зімы палац. У кабінет Уладзіміра Ільіча ўваходзіць выкліканы ім галоўны захавальнік Эрмітажа — князь Аленскі.

— Дзмітры Пятровіч, — гаворыць Ул. І. Ленін, — мы просім вас прыняць на сябе абавязкі дырэктара Эрмітажа, стаць дырэктарам першага му-

Кадр з кінафільма «Сла-нечнікі».

ДЗЯКУЙ ТАБЕ!

Мая маці Марыя Сямёнаўна нелісьменная жанчына. У пару яе дзяцінства было не да вучобы. Нарадзілася яна ў 1910 годзе ў сям'і пуцявога абходчыка і з шасці дзяцей была самая старэйшая. Дапамагала гадаваць малодшых, весці гаспадарку. А ў 17 год выйшла замуж за дзяжурнага на станцыі. І пайшло вандроўнае жыццё чыгуначніка. З'явіліся дзеці. Першая — Зоя, падобная як дзве кроплі на маці, наша нянька. А потым нарадзіліся яшчэ трое: я, Віктар і Шура.

Вайна застала сям'ю на станцыі Саксаўльскай Арэнбургскай чыгункі. Бацьку прызвалі ў армію, маці пачала працаваць у сталовай. Цяжка было гадаваць дзяцей адной, але ж вайна, усім нялёгка...

Нечакана прыехаў бацька. Радасці было шмат. Яго назначылі аднаўляць чыгуначныя пуці ўслед за наступаючымі войскамі. Так у 1944 годзе мы трапілі ў Беларусь.

Пасялілася сям'я на станцыі Наваельня ў шматкватэрным жылым доме каля станцыі. Бацька на працу ездзіў прыгарадным поездом у Баранавічы. А ў 1946 годзе ўся сям'я перабралася ў Баранавічы. З таго часу і жывем у гэтым горадзе. Маці з бацькам усё па тым жа адрасе: Вакзальны праезд, 18, а дзеці маюць ужо свае сем'і.

...Бацька ўвесь час быў на працы, нават па начах вы-

клікалі. Усе клопаты па выхаванні дзяцей ляглі на матчыны плечы.

Але нечакана прыйшло гора ў сям'ю. Гуляючы на дварэ, Шура наскочыў на ржавы калючы дрот, параніўся і неўзабаве памёр ад заражэння крыві.

У той жа год нарадзіўся Сяргей, а праз некаторы час, у 1950 годзе, — Міхаіл.

Раслі дзеці — гонар і шчасце маці. Колькі гора і пакут прынеслі мы ёй, але яна ўсё даравала. Якая бязмежная мацярынская любоў! Што можа параўнацца з гэтай любоўю?

Зоя выйшла замуж і жыве ў Закарпацці, гадуе дачку і сына. Адслужыўшы ў арміі, ажаніліся Уладзімір, Віктар, Сяргей. У кожнага растуць сыны. У Сяргея самы маленькі — яму толькі паўгода.

Дзеці выраслі. Уладзімір — гэта я — скончыў Брэсцкі тэхнікум чыгуначнага транспарту і працуе дзяжурным па станцыі Баранавічы — Цэнтральная. Віктар скончыў Баранавіцкі тэхнікум лёгкай прамысловасці і працуе інжынерам на швейнай фабрыцы, завочна вучыцца ў Ленінградскай прафсаюзнай акадэміі. Сяргей працуе сакратаром камітэта камсамола будтрэста № 25 і завочна вучыцца на гістарычным факультэце. Міхаіл да прызыву ў армію скончыў Баранавіцкі тэхнікум лёгкай прамысловасці і крыху папрацаваў на баваўняным камбінаце.

Усімі сваімі поспехамі мы абавязаны маці. Яна ўсіх нас падняла на ногі, выгадала, падрыхтавала да жыцця, прывіла любоў да працы і да людзей.

Дзякуй табе за ўсё, мама.

Ул. СТРИЖОУ

зья першай у свеце рабоча-сялянскай дзяржавы. Вы згодні?

Гэта адзін з эпизодаў новай шырокаэкраннай мастацкай кінастужкі «Пасланнікі вечнасці», створанай рэжысёрам Тэадорам Вульфавічам на кінастудыі «Масфільм» па сцэнарыі Георгія Мдзівані. Галоўная тэма карціны — роля Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі ў захаванні культурнай спадчыны Расіі. І яшчэ гэта фільм пра складаныя чалавечыя адносіны, пра месца мастацтва ў жыцці рэвалюцыйнага народа.

У ролі Ул. І. Леніна здымаўся заслужаны артыст РСФСР Юрый Каюраў. Князя Алёнскага іграе папулярны кінаакцёр Іван Лапікаў.

Выпускаецца на экраны рэспублікі трэці фільм каляровай шырокафарматнай кінаэпапей «Вызваленне» — Напрамак га-

лоўнага ўдару». У цэнтры гэтай двухсерыйнай кінакарціны, створанай рэжысёрам Юрыем Озеравым на кінастудыі «Масфільм» па сцэнарыі, напісаным ім у садружнасці з Юрыем Бондаравым і Аскарам Курганавым, — стратэгічная аперацыя «Баграціён», у выніку якой была вызвалена Савецкая Беларусь і нашы войскі распачалі вызваленне Польшчы. Ранняя вясна 1944 года рухаецца ў ноч і снег гіганцкі паток людзей, машын, вазоў — паток наступлення... Смерцю лепшых сыноў нашага народа акуплялася свабода і жыццё заняволаных народаў Еўропы.

У галоўных ролях здымаліся Мікалай Алялін, Ларыса Галубкіна, Міхаіл Ульянаў, Владлен Давыдаў і многія іншыя вядомыя акцёры.

Па матывах п'есы Барыса Лаўранёва «Разлом» створана

Кадр з кінафільма «Залатыя вароты».

на кінастудыі «Масфільм» новая шырокаэкранная мастацкая кінастужка «І быў вечар, і была раніца...». Галоўныя ролі ў карціне выконваюць Міхаіл Галубовіч, Святлана Жгун, Барыс Кудраўцаў, Юрый Саламін.

Кінематаграфісты «Масфільма» перадаюць на суд глядачоў і яшчэ адну сваю новую работу — каляровую мастацкую шырокаэкранную кінастужку «Залатыя вароты». Сцэнарная кампазіцыя Ю. Сонцавай і В. Карэна, пастаноўка Юліі Сонцавай. Карціна прысвечана жыццю і творчасці аднаго з самых своеасаблівых мастакоў у сусветным кінамастацтве — Аляксандра Пятровіча Даўжэнкі.

Шмат хваляючых хвілін прынясе глядачам і новая двухсерыйная італа-савецкая мастацкая кінакарціна «Слабачнікі». Аўтары сцэнарыя — Чэзарэ Дзаваціні, Антоніо Гуэра і Георгій Мдзівані, рэжысёр — Віторыа дэ Сіка.

Італьянскага хлопца Антоніо ўсяго праз тры дні пасля жа-

ніцбы паслалі на Усходні фронт. І там ён як у ваду капаў. Усе ўпэўнены, што малады салдат загінуў. І толькі жонка Джавана верыць, што ён жывы. Праз год пасля вайны амаль без сродкаў, не ведаючы рускай мовы, яна едзе ў Савецкі Саюз на пошукі мужа. Аказалася, што ён быў у палоне, потым сустрэў рускую дзяўчыну Машу, ажаніўся з ёю, у іх дзеці. Джавана вяртаецца дадому, не адкрыўшыся Антонію. Праз шмат год у Італіі Антонію сустракаецца з першай жонкай. Зноў успыхвае гарачае пачуццё, але Джавана не хоча, каб дзеці засталіся без бацькі.

Галоўныя ролі выконваюць Софія Ларэн, Марчэла Мастраяні, Людміла Савельева.

Здымкі фільма ў СССР ажыццэўлены з дапамогай кінастудыі «Масфільм».

Аматараў спорту асабліва зацікавіць новая кінастужка «Секундамер» вытворчасці кінастудыі «Ленфільм». Аўтар сцэнарыя Леанід Зорын, рэжысёр — пастаноўшчык Рэзо Эсадзе.

Р. КАПЛЯ

ШЧАСЛІВАЯ

Ваня і Наташа спяшаліся на ферму да маці. Не цяпелася парадаваць яе пісьмом старэйшага брата Барыса, які служыць у арміі. Адна з жанчын, паглядзеўшы на ўзрадаваных дзяцей, з добрай зайздасцю вымавіла:

— І гэтыя падростаюць. Слаўная дапамога ў жыцці будзе Ганне. — І дадала: — Шчаслівая!

Так. Шчаслівая Ганна Пятроўна Гулевіч, даярка Поблінскай малочнатаварнай фермы калгаса імя Калініна, шчаслівая сваім лёсам, сваімі дзецьмі. Іх у жанчыны дзевяцера. Колькі сіл трэба, каб усіх іх выгадаваць харошымі людзьмі, паставіць на правільны шлях!

Старэйшыя дзеці Ганны Пятроўны ўжо даўно пайшлі на свой хлеб. Ніна жыве ў Слуцку, працуе на будоўлі тынкоўшчыцай. У яе добры муж, у сям'і дастатак і згода. Ці ж не радасна маці!

Барыс служыць у паветрана-дэсантных войсках. Ён сержант, выдатнік баявой і палітычнай падрыхтоўкі, узнагароджаны юбілейным медалем. Не так даўно Ганна Пятроўна атрымала выразку з армейскай газеты, у якой расказвалася пра добрую службу Барыса.

Неўзабаве ў армію пойдзе другі сын Ганны Пятроўны — Васіль. Ён скончыў сярэдняю школу, стаў шафёрам і працуе ў родным калгасе. Хваляць яго за працавітасць, за ўважлівасць да людзей.

Віктар ужо адслужыў у арміі, працуе ў райспажыўсаюза шафёрам. Прыемна чуць маці, што яе сын — перадавік, добрасумленны работнік. Напярэдадні 100-годдзя з дня нараджэння Ул. І. Леніна яго ўзнагародзілі медалем.

Самыя меншыя — Ваня, Наташа і Верачка. Шасцікласнік Ваня добра вучыцца, і маці за яго не даводзіцца чырванець перад настаўнікамі. Паслухмянымі ды ласкавымі растуць і дачкі. Ім ёсць з каго браць прыклад. У першую чаргу — з маці, лепшага жывёлавода калгаса. Ганна Пятроўна імкнецца прывіць і меншым дзецям любоў да працы, павагу да людзей.

Часам пяцігадовая Верачка возьме сямейны альбом, адшукае фотакартку маці і ў каторы ўжо раз спытае:

— Ты, мама, гераіня? Вунь у цябе аж пяць медалёў!

Ганна Пятроўна цёпла ўсмінецца, падхопіць на рукі малую, пашчотна прытуліць яе да грудзей. — Даярка я! — скажа.

Н. ГРЫШАНKOBA

На дыстанцыі — член зборнай каманды БССР майстар спорту Г. Харытановіч. Яна выкладчыца Мінскага радыётэхнічнага інстытута.

КАРМЛЕННЕ СІЛКОМ

Часта маці з самым добрым намерам пачынаюць прымушаць сваё дзіця есці нават у першыя месяцы жыцця. Урач прызначае дзіцяці пэўную дозу малака, і маці, жадаючы выканаць яго прадпісанне, амаль не звяртае ўвагі, як рэагуе дзіця на яду. Нічога, што даводзіцца часта будзіць малога, каб пакарміць: маці суне яму ў рот бутэлекку з соскай, хоць яно і спрабуе выкруціцца. Пазней, калі дзіця есць больш грунтоўную ежу, маці ўпрошвае яго або пагражае, а падчас разыгрывае перад ім цэлыя спектаклі, хаця б яно што-небудзь з'ела. Калі ж матчына цяплівасць канчаецца, яна пачынае ўжываць і фізічную сілу, каб усунуць ежу ў рот дзіцяці.

Зусім няцяжка зразумець прычыны ўсіх гэтых крайнасцей:

1. Мы дбаем пра здароўе дзіцяці.
2. Мы адчуваем сябе абавязанымі выконваць прадпісанні ўрача.
3. Мы не верым дзіцяці, што яно не хоча есці, і імкнемся стварыць у яго прывычку шмат есці, каб расці моцным і здравым.

Шмат хто з нас, не разумеючы сутнасці сваіх учынкаў, атоесамляе сваю любоў да дзіцяці з жаданнем накарміць яго. Гэта натуральна, бо самым першым выказваннем любові ў чалавека заўсёды было імкненне здаволіць голад тых, хто яму дарагі. Калі мы чакаем гасцей — сваякоў або добрых знаёмых, — мы гатовы патраціць цэлы дзень на тое, каб прыгатаваць які-небудзь адмысловы пачастунак. І нават калі нашы госці з'елі столькі, што ім робіцца кепска, мы ўсё роўна з законнай гордасцю лічым, што аказаліся на вышыні і як мае быць праявілі сваю любоў да іх.

Што ж адбываецца з дзецьмі, калі іх прымушаюць есці сілком?

1. Час, калі трэба есці, робіцца для іх такім непрыемным момантам, што яны нарэшце зусім трацяць апетыт. Вядома, гэта непакоіць бацькоў, і яны, у сваю чаргу, ускладняюць праблему, яшчэ больш прымушаючы дзіця.

2. Дзеці пачынаюць есці павольна, марудзяць, фокуснічаюць. З узростам яны выдумляюць столькі капрызаў, што кожнае кармленне робіцца для бацькоў пакутай. Калі дзіцяці і падабаецца тая ці іншая страва, то яно будзе патра-

баваць, каб яда была прыгатавана толькі так і не інакш. Новыя стравы яго мала цікавяць, есці яно будзе вельмі павольна, будзе доўга трымаць яду ў роце, не глытаючы яе.

3. Часцей за ўсё дзеці рэагуюць на примусовае кармленне рвотай. Бязлітасна перапоўненае ежай, дзіця хутка здагадваецца, як пазбавіцца ад яе. З часам гэта ўвойдзе ў яго ў прывычку, страўнік будзе працаваць дрэнна, і рвота пачне ўзнікаць аўтаматычна.

4. Дзеці, якіх прымушаюць есці, абавязкова потым пачынаюць злавацца на бацькоў, у іх узнікае свайго роду пратэст, і гэтыя адмоўныя адносіны да бацькоў распаўсюджваюцца на многія іншыя сферы, таму што праблема ў канчатковым выніку толькі абвастраецца, а не вырашаецца.

Ясна, што прымушаць дзіця есці значыць рабіць вялікую памылку. Калі вы ўжо ступілі аднойчы на гэты шлях, спыніцца, вядома, цяжка. Мне даводзілася чуць ад маці такія словы: «Я зусім не хачу прымушаць сваю дачку есці, нават не думаю пра гэта, толькі мне шкада, калі прападае столькі добрай яды...» Або: «Я спрабую не прымушаць сваё дзіця есці — і вось, калі ласка: два дні яно зусім нічога не ела. На трэці дзень я не вытрывала і дабілася, каб яно пaelа хоць крышку».

Як гэта ні цяжка, усё ж варта зрабіць намаганне і не прымушаць дзіця есці. Гэта будзе цяжка на працягу трох месяцаў — не трох дзён! Не хвалойцеся, калі за гэты час ваша дзіця крыху страціць у вазе. Паверце: жыццё яго не будзе ў небяспецы, і як толькі вы прадставіце такую магчымасць, яно ахвотна пачне есці само. Апрача таго, у вашага дзіцяці, як і ў вас, з'явіцца з часам любімыя стравы, і гэта палегчыць праблему харчавання. Памятайце, што механізм дзіцячага харчавання такі ж тонкі, як гадзінніковы механізм. Варта перакруціць завод — і гадзіннік не будзе працаваць. Перакорміце сваё дзіця — і яно зусім перастане есці. Чым раней вы пачнеце вырашаць гэтую праблему, тым лягчэй вырашыце яе, гэта значыць вернеце вашаму дзіцяці добры апетыт.

Алан ФРОМ

[3 кнігі «Азбука для бацькоў»]

Вітаміны

Б. РОЗЕН,
кандыдат хімічных навук, дацэнт.

Яшчэ да таго, як Парыж зрабіўся міжнародным цэнтрам касметыкі, яна квітнела ў старажытным Рыме. Бровы падводзілі сумесцю сажы і свінцу, пазногці фарбавалі чырвонай фарбай, здабытай з раслін. Чорнавалосыя рымляні ахвотна фарбавалі валасы, каб ператварыцца ў бландзінак, на манер паўночных суседак, германскіх жанчын. Самыя багатыя патрыцыянікі Рыма абсыпалі сабе валасы залатым пылам. Насілі і адпаведныя парыкі. У старажытным Рыме часамі была ў модзе і кароткая стрыжка.

Вельмі гарачыя і вельмі халодныя супы—шкодныя. Нармальная тэмпература для гарачых супоў—ад 50 да 60 градусаў, для халодных—не ніжэй 8—10 градусаў.

Можна надоўга захаваць лімон свежым, калі пакласці яго ў слоік з вадой, мяняючы яе 1—2 разы на дзень. Але лепш

Шэф-повар рэстарана «Бярозы» Петрыкаўскага райспажыўсаюза Ніна Васілеўская (справа) і повар Васіліна Маскальчук дэгустыруюць адну з першых страў.
Фота Ч. Мезіна (БЕЛТА).

за ўсё лімоны захоўваюцца ў сухім пяску. Пясок высушыць, насыпаць у скрынку і пакласці ў яго лімоны так, каб яны не дакраналіся адзін да аднаго.

Варэнне ў адкрытым слоіку будзе лепш захоўвацца, калі зверху насыпаць слой цукровага пяску ў 1 см.

Калі верхні слой плодовых і ягадных кампотаў пацямнеў, слоікі трэба адкрыць, пацямнелыя плады выкінуць, астатнія

пакласці на месца, прастэрылізаваць (апусціць слоікі на некалькі мінут у вар) і зноў закупорыць.

Калі ў слоіку з кампотам цяжее сіроп, слоік трэба адкрыць і змесціва выкарыстаць. Калі ж накрывка на слоіку паднялася або сарвалася, кампот ужываць нельга.

Калі ягады ўсплылі наверх, а сіроп застаўся ўнізе, трэба нава прастэрылізаваць слоікі, прычым больш, чым першы раз.

КУРАНЯТЫ „ТАБАКА“

Выпатрашанае, без шыйкі і лапак, куранё разрэжце папалам, крыху адбіце кухонным малаточкам, пасыпце з унутранага боку соллю і перцам, затым заліце марынадам і пастаўце на 10—12 гадзін

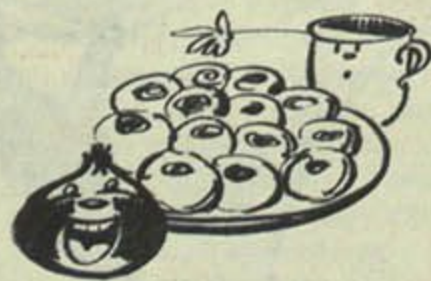

у халоднае месца. Для марынаду на адну порцыю «табака» трэба сталовую лыжку алею, паўшклянкі 9-працэнтавага воцату, 2—3 зубкі тоўчанага часнаку.

Усё гэта лепш зрабіць раніцой. Тады ж можна прыгатаваць і часочны соус: тоўчаны часнок (2 зубкі на порцыю) заліце гарачым булёнам або проста гарачай гатаванай вадой, дадайце соль, перац, дробна накрыванае зяленіва і пакіньце да вечара.

А ўвечары куранят выньце з марынаду, паліце смятанай, каб зарумянлася скарынка, і смажце на топленым масле, накрывшы талеркай. Зверху пакладзіце які-небудзь цяжар, каб распластаць тушку. Мінут праз 15 куранят пастаўце дапячыся ў духоўку.

ФАРШЫРАВАНАЯ ЦЫБУЛЯ ПА-ТУРКМЕНСКУ

500 грамаў мякаці бараніны, 100 грамаў курдзючнага сала прапусціце праз мяса-рубку з адной вялікай, падсмажанай у масле цыбулінай, дадаўшы тры сталовыя лыжкі варанага рысу і 50 грамаў дробна пасечанага зяленіва пяташкі. Усё старанна змяшайце.

20 буйных галолак рэпча-тай цыбулі абярыце, прамыйце халоднай вадой, выражце сарцавіну і пакладзіце ў паглыбленні фарш.

Тушыць на слабым агні ў сатэйніку пад накрывкай у духоўцы, дадаўшы крыху булёну.

ЗАПЯКАНКА З МЯСНОГА ФАРШУ З ГРЫБАМІ

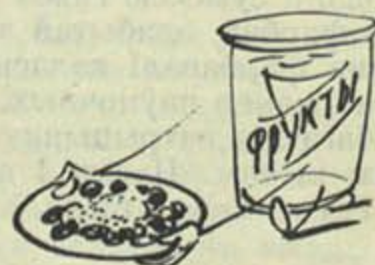

500 г ялавічнага і 300 г тлустага свінога фаршу пасаліце, пасыпце чорным перцам і добра вымесіце; 50 г грыбоў нарэжце палоскамі, зварыце і змяшайце з фаршам. Дадайце 2 яйкі, шклянку свежага малака і 2—3 звараныя і расцёртыя на шорэ бульбіны. Маса добра перамяшайце, пасаліце і пакладзіце на змазаную маслам бляху. Паліце 4—5 ст. лыжкамі тлушчу і запякайце ва ўмерана гарачай духоўцы, лакуль не з'явіцца румяная скарынка. На стол падайце запяканку са смажанай бульбай.

ЗАПЯКАНКА З КАПУСТЫ І ЛАПШОЙ

Невялікі качан капусты нашаткуйце, пасаліце, разатрыце капусту рукамі, пасыпце чырвоным перцам і разам з палавінай шклянкі тлушчу тушыце да мяккасці. Асобна зварыце 200 г лапшы, адцадзіце і дадайце да гатавай капусты. Пакладзіце туды $\frac{1}{2}$ — $\frac{3}{4}$ шклянкі нацёртай брынзы, добра змяшайце і пакладзіце масу на змазаную маслам бляху. Зверху заліце сумессю з 3 яек і паўтары шклянкі свежага малака або смятаны і запячыце ў гарачай духоўцы.

ТВАРОГ З ФРУКТАМІ

Тварог прапусціце праз мяса-рубку. Сметанковае масла разатрыце з цукрам, яечным жаўтком і цэдрай лімона, дадайце тварог, збітую смятанку або смятану, кансерваваныя фрукты.

Пакладзіце на блюда, упрыгожце ягадамі, фруктамі.

Фрукты і ягады можна не змешваць з тварожнай масай,

Ба 4699

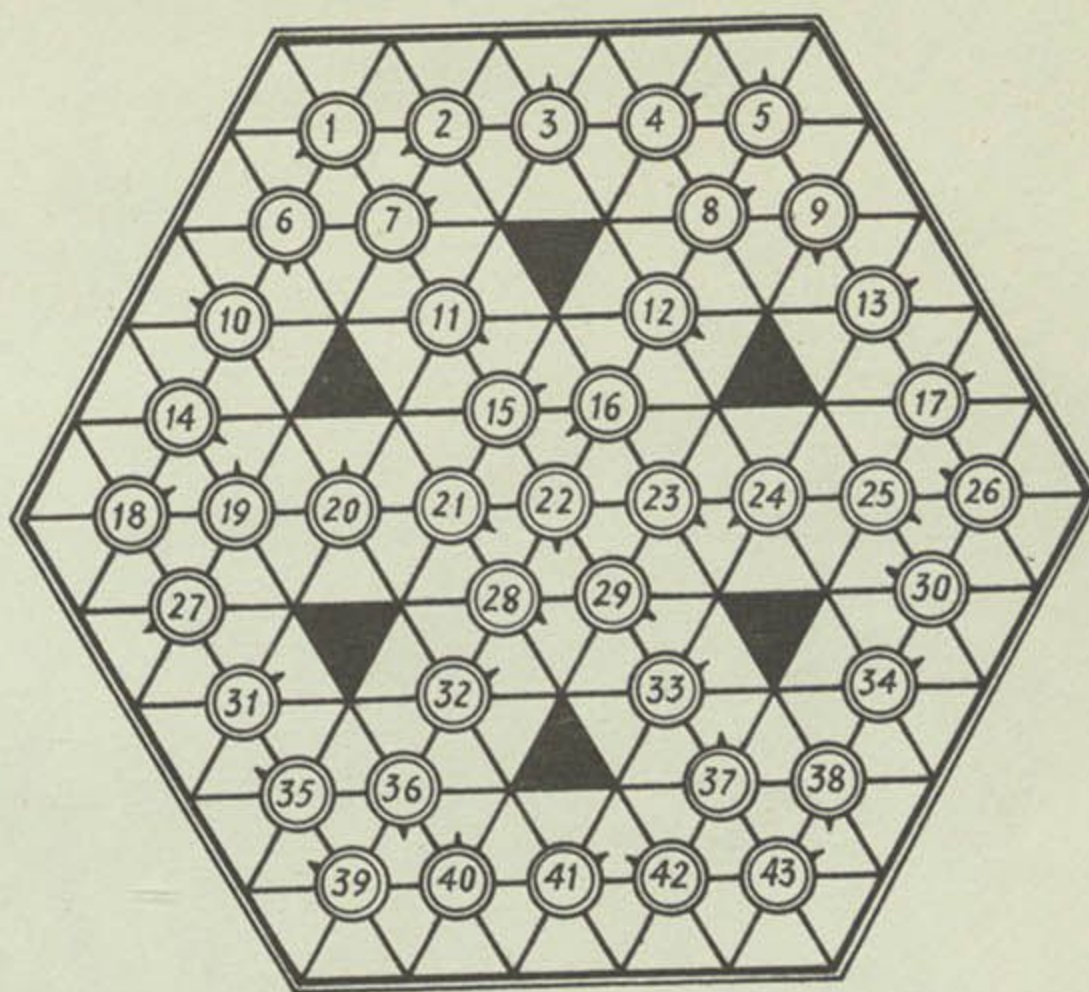

Любіць... не любіць... лю-
біць. «Перець».

Пакаёвы знак: «Асцярож-
на, слізкая падлога!».
«Кабета і жыце».

Схаваў сорам.
Мастак Л. Самойлаў.

У гэтым красвордзе ўсе словы з шасці літар. Кожнае слова пачынаецца з абазначанай клеткі і запісваецца вакол адпаведнай лічбы па ходу стрэлкі гадзінніка.

1. Раман Б. Палявога. 2. П'еса для клавійных інструментаў. 3. Духавы музычны інструмент. 4. Літаратурны твор. 5. Пасада ў старажытным казацкім войску. 6. Паэма Т. Шаўчэнкі. 7. Футбольная каманда класа «А». 8. Горад-герой. 9. Невялікі твор для сольнага выканання. 10. Старажытнагрэчаскі філосаф. 11. Пустыня ў Афрыцы. 12. Беларускі мастак. 13. Расліна, пупышкі якой выкарыстоўваюцца як прыправа да ежы. 14. Прыроднае выданне. 15. Паўднёвая расліна з буйным сакавітым плодам. 16. Сход. 17. Мэбля. 18. Метад навуковага выпрабавання. 19. Горад на Кубе. 20. Аперэта І. Кальмана. 21. Ягада. 22. Паэма А. Куляшова. 23. Верш на гістарычную тэму. 24. Вялікая шлюпка. 25. Прыток Енісея. 26. Марская рыба. 27. Буйны музычны твор. 28. Галаўны ўбор. 29. Народны паэт Беларусі. 30. Опера Д. Пучыні. 31. Каштоўны камень цёмна-чырвонага колеру. 32. Французскі пісьменнік, аўтар рамана «Камуністы». 33. Паэт, перакладчык на беларускую мову трагедыі В. Шэкспіра «Гамлет». 34. Сталіца Філіпін. 35. Вядомы дзеяч міжнароднага жаночага руху. 36. Рака ў Паўночнай Карэі. 37. Старэйшы беларускі кампазітар. 38. Кусты з белымі кветкамі і чырвонымі горкімі ягадамі. 39. Жыхар басейна ракі Амур. 40. Лячэбная вада. 41. Савецкі кампазітар. 42. Момант-гульні ў валебол. 43. Дзяржава ў Паўночнай Амерыцы.

Склаў Г. ЯКУШ

АДКАЗЫ НА КРАСВОРД, ЗМЕШЧАНЫ У НУМАРЫ 1

1. Кабул. 2. Радар. 3. Касір. 4. Голуб. 5. Тэнar. 6. Татры. 7. Фамін. 8. Котра. 9. Катэт. 10. «Астап». 11. Ларок. 12. Ротар. 13. «Кармэн». 14. Маліна. 15. Шарада. 16. Корбан. 17. Кобрын. 18. Бяроза. 19. «Дрыгва». 20. Лінкор. 21. Ясакar. 22. Гітara. 23. Купала. 24. Фуксін. 25. Ранет. 26. Балід. 27. Сокал. 28. «Набат». 29. Марат. 30. Тракт. 31. Аніс. 32. Малі. 33. Араб. 34. Рубо. 35. Гран. 36. Кета.

а пакласці на блюда, побач з тварагом.

На 150 г тварагу—15 г сметанковага масла, 15 г цукру, 1 яечны жаўток, 25 г смятанкі або смятаны, цэдра лімона.

КІСЕЛЬ З МАЛАКА

Малако давядзіце да кіпення, дадайце цукar, размяшайце і зноў закіпяціце. Затым уліце ў яго разведзены халодным малаком крухмал 1, увесь час памешваючы, праварыце пры слабым кіпенні 3—5 мінут. Растварыце ў гарачай вадзе ванілін, уліце ў кісель і добра перамяшайце.

Кісель разліце ў шклянкі і астудзіце.

Замест ваніліну можна згатаваць кісель з цэдрай лімона, апельсіна. Нацёртую цэдру кладуць у гарачае малако адначасова з цукрам.

Колькасць прадуктаў на 5 порцый: малака—1 літр, цукру—100 г, крухмалу—60 г і ванілін.

На першай старонцы вокладкі—карціна Раісы Уладзіміраўны Кудрэвіч «Новы адрас».

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КОНАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА, В. А. ЧАРНЯУСКАЯ.

Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77. Тэлефоны: галоўнага рэдактара—32-20-51, адказн. сакратара, аддзела прамысловасці—32-38-14, аддзела сельскай гаспадаркі і культуры—32-33-24.

Мастацкае афармленне Ю. У. Пучынскага. Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка.

Журнал «Работница и крестьянка» на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

АТ 10050. Здадзена ў набор 31.XII-70 г. Падп. да друку 25.I-71 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Папера 60×90¹/₈. Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі. Мінск. Цана 15 кап.

Дадатак—выкрайка. Тыраж 390 465 экз. Заказ 1344.

В000000330927 1

Цена 15 кап.

74995

М
лта
ачу
эсц
зени
рэц
чына
Пісьм
Алта
К. С.